

UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Iveta Bolečková

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Rychnově nad Kněžnou, 25. 6. 2012

Iveta Bolečková

Poděkování

Můj vděk patří Mgr. Vladanovi Hanulíkovi za cenné rady, trpělivost a ochotný přístup. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Všeobecné studijní knihovny v Hradci Králové a pracovníkům Památníku národního písemnictví. Za čas a ochotu. A nesmím opomenout své blízké, kteří mě při studiu a psaní práce podporovali. Zvláštní vděčnost patří mé babičce.

Title

The complicated way of women for acknowledgement. The women in professional medicine in years 1900-1939 and the reflection of their acceptance in the professional media discoursus.

Annotation

The thesis is aimed on the allowance of women to access the university studies, concretely to access studies at Medicine Faculties. There are described gender stereotypes, which were common at the turn of the 19th and 20th century and which were distorted by woman emancipation.

Keywords

Women as doctors; gender, czech faculty of medicine.

Anotace

Práce se je věnována osudu prvních českých lékařek, jejich profesní kariéře a osobnímu životu v průběhu let 1900-1939. Je v ní vykreslen jejich boj o dosažení vysokoškolského vzdělání. Práce si kladla za cíl přiblížit, jak se měnily genderové stereotypy v průběhu této doby.

Klíčová slova

české lékařky; gender; české lékařské fakulty

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Cesta za vzděláním.....	6
2.1 Základní vzdělání v českých zemích.....	6
2.1.1 Pokusy o první vzdělávací instituce českých žen.....	6
2.2 Maturita pro dívky.....	8
3. Umožnění studia žen na vysokých školách.....	11
3.1 Debata o způsobilosti žen k vysokoškolskému studiu	11
3.1.1 Diskuse o způsobilosti žen k medicíně v českém prostředí	12
3.2 Možnosti studia medicíny v zahraničí.....	18
3.2.1 Život Bohuslavy Keckové a Anny Bayerové.....	18
3.2.2 Profesní život.....	20
3.3 Historie pražské fakulty do roku 1939	24
3.3.1 Průběh studia medicíny	24
3.4 Boj o ženské studium	26
4 Od promoce k praxi.....	30
4.1 První promoce ženy lékaře na Lékařské fakultě Karlo-Ferdinandovi univerzity – Anna Honzáková.....	30
4.1.2 Promoční slavnost	30
4.1.2.1 Dětství a studium Anny honzákové	31
4.1.3 Druhá promovaná lékařka na Lékařské fakultě Karlo-Ferdinandovi univerzity – Růžena Machová.....	32
4.1.4 Promoční slib.....	34
4.2 První generace promovaných žen a jejich profese 1900-1918.....	35
4.2.1 Osobní život	36
4.3 Ženy lékařky po roce 1918 - 1939.....	38
5 Profesionální uplatnění lékařů v letech 1900 - 1939	40
5.1 Odborná specializace lékařek v období 1900 - 1939	40
5.2 Ženy lékařky z publikačního pohledu v letech 1880-1939	42
5.2.1 Ženské listy a Ženský svět	42
5.2.2 Časopis lékařů českých	44
5.2.3 Vzpomínky.....	48
6 Závěr.....	50

7 Resumé	52
8 Prameny a literatura	53
9 Seznam příloh.....	56
10 Příloha – Přepis ministerského nařízení z 15.3. 1900	60

1 Úvod

Jak nezajímavé téma, řeknete si, když zjistíte, že tato práce je věnována ženám v odborném lékařství. A jak zvláštními a neurčitými daty je vymezena – 1900-1939. Jaké ženy mohly být v té době lékařkami, vždyť je to období, kdy moderní medicína byla v plenkách a slovo lékařství vyvolávalo mnoho emocí a ne jen pozitivních.

Musíte si říci, že tato doba byla ve znamení pokroku a léta 1900 a 1939 nejsou jen pouhá historická data, ale jsou spojena s konkrétními událostmi. Rokem 1900, kdy bylo ženám umožněno stát se řádnými posluchačkami lékařských fakult a rokem 1939, kdy jim bylo povoleno řádné studium na lékařské fakultě a kdy došlo k uzavření vysokých škol.

Toto období pro ně představuje výrazný zlom, na počátku století vstupovaly do mnohonárodnostní monarchie, kdy si každý svůj krok vpřed musely vybojovat, rok 1918 pro společnost znamenal období demokracie a pro ženy zrovnoprávnění obou pohlaví.

Výrazné změny v kulturním i veřejném životě však můžeme zaznamenat již v 2. polovině 19. století, kdy žena již není pouhou kategorií a její osud není závislý na mužské vůli, v průběhu 19. století postupně odpadají legislativní normy, které doposud vytvářely překážky v uplatnění žen ve společnosti.

Ačkoliv na počátku století byla maturita pro ženy neznámým pojmem, na konci století, již bylo dívkám umožněno skládat maturitní zkoušky na gymnáziu Minerva. Od maturity byl jen krůček ke studiu na vysoké školy, brány univerzity se pro ženy otevřely roku 1897, respektive roku 1900, kdy bylo ženám zpřístupněno studium na lékařské fakultě.

Na první pohled se zdá, že cesta za zpřístupnění lékařské fakulty ženám byla snadná, opak je pravdou. První vysokoškolsky vzdělané ženy si svůj sen těžce vydobily. Vzdělaná žena, lékařka, byla dlouhou dobu pro českou laickou i odbornou společnost nepředstavitelná. Muži-lékaři namítali, že žena nemá dostatečné fyzické ani duševní schopnosti, aby mohla lékařské umění vykonávat. I přes všemožné teorie a překážky byly lékařské obory ženám otevřeny poměrně brzy. Těmito tématy jsem se ve své práci zabývala.

V první části práce si dovoluji nastínit vývoj školní soustavy, jehož matkou v našich zemích je Marie Terezie, která zavedla povinnou školní docházku pro obě pohlaví. Vycházela jsem zejména z knih paní profesorky Lenderové¹, Marie L. Neudroflové² a Marie Bahenské³,

---

¹ LENDEROVÁ, Milena a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Nakladatelství LN, Praha, 2009.

² NEUDORFLOVÁ, L. Marie, *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999. ISBN 902622-2-8.

jejichž publikace uceleně přibližují čtenáři základy vývoje české školní soustavy. Další užitečné informace jsem získala ze starších sborníků,⁴ které přinášejí cenné detaily z počátku středoškolského vzdělání dívek.

V další kapitole se pro mne stalo zásadní přiblížit debaty o možném studiu žen na lékařské fakultě, z tohoto důvodu moje práce přesahuje rok 1900. Původně jsem měla v úmyslu se věnovat jen období 1900-1939, ovšem v průběhu bádání kvůli získání nadhledu nad danou problematikou jsem sledované období prodloužila, protože diskuse věnovaná schopnosti žen studovat na vysoké škole velmi ovlivnila život prvních promovaných lékařek. Prameny jsem čerpala z dobového tisku – Ženské listy, Ženský svět, Časopis lékařů českých a Národních listů. Národní listy se však věnovaly tématu žen v medicíně velmi okrajově a pro můj badatelský účel nepřinesly bohaté informace.

V další části této kapitoly jsem nemohla opomenout příběhy lékařek, kterým nebylo dovoleno studovat na českých fakultách, a proto se uchýlily do zahraničí, Bohumile Keckové a Anně Bayerové. Informace z jejich osobního i soukromého života jsem čerpala z jejich životopisů⁵.

Důležitou součástí druhé kapitoly je i nastínění studia na lékařské fakultě, k tomuto tématu jsem využila cenné knihy Ludmily Hlaváčkové a Petra Svobodného.⁶ Jejich dílo uceleně představuje vývoj lékařství v českých zemích a průběh studia na lékařské fakultě.

Zásadní pro mě bylo shromáždit informace vztahující se k „boji“ o ženské studium, informace pro tento úsek jsem opět čerpala z výše zmíněného dobového tisku.

V další kapitole se můj zájem zaměřil na průběh promoce a první promované ženy-lékařky. Informace jsem rozšířila o tabulku prvních promovaných žen na lékařské fakultě, kterou mi pomohly vytvořit publikace pocházející z biografického slovníku Petra Svobodného a Ludmily Hlaváčkové⁷. Pramennou oporou mně byly dobové časopisy, které jsou doplnila o osobní fond Anny Honzákové, uložený v Památníku národního písemnictví.

---

³ BAHENSKÁ, Marie. Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze. Praha, 2005. ISBN 80-7277-241-4.

⁴ HONZÁKOVÁ, Albína. *Československé studentky let 1890-1930: almanach na oslavu čtyřicátého výročí založení ženského studia Eliškou Krásnohorskou*. Praha, 1930; SMĚŘIČKOVÁ, Helena. *První české gymnázium. 1890 – 1990. Sborník ke 100. výročí*. Praha, 1990; SLAVÍKOVÁ, Marie a kolektiv autorů. *Ženské studium na českých školách středních a vysokých : almanach*. Praha, 1917.

⁵ HONZÁKOVÁ, Anna. Anna Bayerová. ;NEČAS, Ctibor. Dr. Bohuslava Kecková, úřední lékařka v Mostaru, In *Dějiny věd a techniky*, č. 18, 1985, s. 27.

⁶ SVOBODNÝ, Petr - HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha, 2004. ISBN 80-7254-424-1.

⁷ HLAVÁČKOVÁ, Ludmila - SVOBODNÝ, Petr a kolektiv autorů. *Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348-1939*. Díl 1. A-K. 1988, díl 2. L-Ž. 1993, 2.díly, Praha, 1988 – 1993. ISBN 80 – 7066 – 969 – X.

V poslední části této kapitoly jsem se zaměřila na profesní život lékařek. Cenným pomocníkem mi byl článek Petra Svobodného,⁸ který brilantně nastínil vývoj ženského lékařství v našich zemích. Profesní život lékařek jsem zároveň doplnila o vzpomínky pacientek Anny Honzákové.

Svoji práci zakončuji zajímavým exkursem, kdy se snažím přiblížit pohled periodik na ženskou otázku a posléze i publikační činnost jednotlivých lékařek.

Stěžejní částí této kapitoly je seznámení s problematikou publikování žen-lékařek do hlavního odborného časopisu z lékařského prostředí – Časopisu lékařů českých, kdy jsem se snažila pomocí analýzy jednotlivých ročníků tohoto periodika, vytvořit schéma, které přibližuje, v jakém časovém horizontu a v jaké míře ženy lékařky pronikaly do odborného prostředí. Současně je možno z této analýzy vyčíst, jaké lékařské obory byly pro jednotlivé lékařky zpřístupňovány.

Důležité je vědět, že mnoho lékařů a lékařek se v publikační činnosti nevěnovali jen odborným tématům, ale mnoho z nich sepsalo své paměti, ve kterých zachytili své osudy, konkrétně přiblížili osudy mnohých lékařek. K těmto krásným střípkům vzpomínek učených osobností nelze opomenout přiřadit trilogii prof. Vondráčka⁹, která přináší osudy prvorepublikových lékařek, vyprávění prof. Vondráčka doplňuje jeho kolega prof. MUDr. Jiří Syllaba.¹⁰

Tyto vzpomínky dokreslují i paměti jednotlivých lékařek, které své příběhy představují z mnohem osobnějším pohledu, tuto část jsem čerpala z pamětí Ludmily Sinkulové¹¹ a Ludmily Vančurové.¹²

Odkud pramení můj zájem o medicínu, o obor, který je historii diametrálně vzdálen? Medicína je obor, který si dle mého soudu zaslouží obrovský obdiv a uznání. Lékařství mě provází již od raného dětství a brzy jsem pochopila, že medicína není obor, který lze vystudovat na vysoké škole kvůli pár písmenům před jménem, ale že představuje odvětví lidské činnosti, které vyžaduje obětování a srdce. Chtěla jsem zjistit, jaké osudy prožívaly ženy, které se statečně vydaly po neznámé stezce a i přes nesouhlas svých blízkých či opovržení okolí, se svého snu nevzdaly. V práci jsem se snažila zaznamenat genderovou

---

⁸ SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. In *Acta Universitatis Carolinae. Historia Universita Carolinae Pragensis*. Praha, 2003, r. 35, s. 61 – 73.

⁹ VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná (1895 - 1920)*. Praha, 1978. VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař dále vzpomíná (1920 – 1938)*. Praha, 1977. VONDRÁČEK, Vladimír. *Konec vzpomínání (1938 – 1945)*. Praha, 1988.

¹⁰ SYLLABA, Jiří. *Úvahy a vzpomínky lékaře*. Praha, 1992.

¹¹ SINKULOVÁ, Ludmila. *Byla jsem někdo jiný*. Praha, 1983.

¹² VANČUROVÁ, Ludmila. *Dvacet šest krásných let*. Praha, 1974.

problematiku, která pramenila z mužské obavy o pronikání žen na jejich území. Současně jsem se pokusila vykreslit i možné skloubení ženské kariéry a rodinného života. K práci jsem využila analýzu dobových periodik a osobních pramenů.

|

2. Cesta za vzděláním

2.1 Základní vzdělání v českých zemích

V průběhu 19. století se měnil pohled na elementární vzdělání, jehož základy byly položeny tereziánskými reformami¹³ ve století osmnáctém. Nastolené reformy však neznamenaly všeobecnou vzdělávací povinnost, ale jen závaznou školní docházku, která mnohdy nebyla dodržována. Boj o pravidelné docházení do školních lavic se přetáhl i do první poloviny 19. století, kdy převážně u dívek bylo vzdělávání chápáno jako zbytečné odvádění od povinností. Zákon také umožňoval vyučování v domácím prostředí, individuální výuky využívali především zámožnější rodiče, protože nedůvěřovali veřejnému školskému systému, zároveň se obávali možné infekční nákazy. Domácí vyučování bylo zároveň také přizpůsobeno dívkám, při jejich výuce byl kladen důraz na literaturu, hudbu a také ženské práce, menší důraz na přírodovědné předměty¹⁴.

Významnou změnu přinesl říšský zákon ze dne 14. května 1869, tzv. Hasnerova reforma¹⁵, platná pro celé Předlitavsko od školního roku 1870/1871. Tento říšský zákon upravil vzdělávací povinnost, která byla prodloužena na osm let. Církev ztratila dohled nad školami, který přešel na zemské školské rady. Položil základy systému obecných a měšťanských škol, který platil s menšími změnami až do konce německé okupace.¹⁶

Vytvořený systém základního školství umožnil změnu náhledu na dívčí vzdělání, žena, která ovládá čtení a psaní, již nebyla výjimkou a lidé začali elementárně vzdělanou ženu akceptovat, avšak dívka dychtící po vzdělání byla stále chápána jako nežádoucí prvek společnosti.

2.1.1 Pokusy o první vzdělávací instituce českých žen

Změna nastala ve 40. letech, kdy se s novou fází národního obrození objevily myšlenky a snahy o rozšíření dívčího vzdělání. O významný krok k cestě za vyšším dívčím vzděláním se

---

¹³ Základy elementárního vzdělání položil Všeobecný školní řád, který Marie Terezie schválila roku 1774 a v platnost tzv. Schulpatent vešel 1. ledna 1775. Tento patent stanovil stejná pravidla vzdělávání pro chlapce i dívky a určil vzdělávací povinnost všechny děti bez sociálních rozdílů a vyznání od 6 do 12 let.

¹⁴ LENDEROVÁ, Milena, Žena. Str. 90

¹⁵ Leopold Hasner (1818-1871) – v letech 1867-1870 ministr školství, politik a novinový redaktor

¹⁶ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha, 1999, s. 64 a s. 254.

zasloužil pedagog Karel Slavoj Amerling (1807 – 1884), který v Praze roku 1842 vybudoval vzdělávací ústav „Budeč“, který byl zaměřen na výchovu učitelů. Ústav byl rozšířen o ženské oddělení, jež mělo na svou dobu vysokou úroveň.¹⁷ S „Budčí“ byla spojena i osobnost Bohuslavy Rajske¹⁸, která byla její ředitelkou a v roce 1843 si vybudovala vlastní ústav zaměřený na vzdělávání dívek.¹⁹ Vlivem politických událostí roku 1848 „Budeč“ zanikla.

Rok 1848 byl v mnoha ohledech přelomový a změny vycházející z jeho bouří se odrazily v náhledu na ženské hnutí a vzdělání. Ženy se stále více uplatňovaly ve veřejném životě²⁰ a uvědomovaly si nutnost vzdělání. Souběžně s nově se vytvářejícím smýšlením druhé poloviny 19. století se vytváří ideál samostatné ženy, která se postupně vyvazuje ze závislosti na opačném pohlaví.²¹

Vlivem nového ženského myšlení, jsou v 50. letech zakládány spolky. Jednou z těchto institucí byl soukromý ženský spolek sv. Ludmily, který vznikl v roce 1851 a je spjat s činností Marie Riegrové-Palacké²². Prvotním posláním spolku byla pomoc chudým dívkám v jejich dalším vzdělávání a pomoc vdovám a sirotkům. Výuka se především zaměřovala na ruční práce.²³ Od ledna roku 1865 provozoval spolek Sv. Ludmila Průmyslovou dívčí školu, která se zaměřovala na přípravu chudých dívek pro budoucí povolání, škola však na začátku sedmdesátých let zanikla.²⁴ Roku 1871 se kolem Průmyslové školy z iniciativy Karoliny Světlé²⁵ vytvořil Ženský výrobní spolek, který ženám nabízel kurzy pro vychovatelky a ošetřovatelky, ale také jazykové a kancelářské vzdělání.²⁶

Šedesátá léta 19. století s sebou přinesla politické i kulturní uvolnění²⁷ a pozvolnou změnu v náhledu na ženské vyšší vzdělávání. Ženské vzdělání již bylo chápáno jako potřebné,

---

¹⁷ LENDEROVÁ, M. *K hříchu a modlitbě*, s. 208. Ve škole nechyběly moderní laboratoře, rozsáhlá knihovna, dokonce i fotoatelier.

¹⁸ Bohuslava Rajske - Čelakovská (1817 – 1852), vlastním jménem Antonie Čelakovská-Reissová - česká vlastenka a bojovnice za ženské vzdělání; manželka Františka Ladislava Čelakovského.

¹⁹ NEUDORLOFVÁ, L.M., *Žena v 19. století*. s. 13.-14.

²⁰ Hlavní šířitelkou nových myšlenek byla Božena Němcová (1820-1862), roz. Barbora Novotná – česká spisovatelka a symbol emancipačních snah 19. století.

²¹ Mnohdy byla žena přinucena se vymanit z rodinného prostředí vlivem tísnivých finančních podmínek a musela jako muž výdělečnou činností přispívat do rodinného rozpočtu.

²² Marie Riegrová - Palacká (1833-1891) – česká filantropka, zaměřila se především na pomoc vdovám a sirotkům; dcera Františka Palackého a manželka politika Františka Ladislava Riegra.

²³ BAHENSKÁ, M. *Počátky*. s. 62-63.

²⁴ Tamtéž, s. 62.

²⁵ Karolina Světlá (1830-1899) – vlastním jménem Johana Rottová, provdaná Mužáková; česká spisovatelka, členka a podporovatelka emancipačních spolků.

²⁶ LENDEROVÁ a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích*. c. d., s. 422. ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa. *Žena ve vědě v letech 1840 – 1989* [cit. 10.4.2012] <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>.

²⁷ Byl vydán říšský spolkovací zákon, který byl součástí prosincové ústavy, jež přinesla uvolnění po pádu Bachova absolutismu.

avšak i nadále šlo o to, aby žena byla dobrou hospodyní, manželkou a matkou. Žena dychtící po vyšším odborném vzdělání byla považována za nežádoucí .

Šedesátá léta jsou také spojena se vznikem Vyšších dívčích škol, první vznikla v roce 1860. V Praze byla otevřena v roce 1863. Tento typ škol byl určen pro dívky ze středních a vyšších společenských vrstev, které toužily po všeobecném vzdělání. Ženám sice přinesl určitý typ středoškolského vzdělání, avšak stále bez kvalifikace.²⁸

2.2. Maturita pro dívky

Ministerský výnos z roku 1878 teoreticky umožňoval dívkám skládat maturitní zkoušku, ale pro většinu z nich představovala maturita nereálný cíl, protože na území monarchie dosud neexistovalo dívčí gymnázium, které by jim umožnilo přípravu ke zkoušce. Do té doby se sice objevily ojedinělé dívčí maturity, které studentky vykonávaly v ústavech určených chlapcům, ale snaha o vyšší kvalifikaci dívek byla stále chápána jako zbytečný luxus a útok na manželskou instituci.

Konec 19. století je ve znamení obratu v dívčím vzdělávání. Eliška Krásnohorská,²⁹ hlavní představitelka zápasu o zvýšení kvality dívčího vzdělání, založila Spolek pro ženská studia - „*Minerva*“, s jasně definovaným projektem založení dívčího gymnázia, který by umožňoval dívkám vykonat maturitní zkoušku, čímž by získaly přístup k vysokoškolskému studiu.

Požadavky na založení středoškolské instituce pro dívky však odmítali poslanci říšského sněmu. Přesto v dubnu 1890 jeden z nich, vyslanec Elišky Krásnohorské, Karel Adámek, přednesl na říšské radě žádost, aby bylo povoleno středoškolské studium ženám. Jeho žádost říšský sněm přijal a výnosem ministerstva kultury a vyučování z 26. července 1890 se první soukromé dívčí gymnázium v Rakousku-Uhersku a ve střední Evropě stalo skutečností. Škola nesla jméno *Minerva*, jejím heslem se stalo latinské přísloví: „*Per ardua ad astra, trním ke hvězdám*“ a naplňovala přání Krásnohorské - stejné vzdělání pro obě pohlaví.³⁰ Škola byla otevřena zápisem dne 16. září 1890³¹ a výuku zahájila 30. září téhož roku.

---

²⁸ JANKO, Jan – ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa, *Věda Purkyňovy doby*. Praha, 1988. s. 217. ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa. *Žena ve vědě v letech 1840 – 1989* [ci. 10.2.2012] <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>.

²⁹ Eliška Krásnohorská (1847- 1926) – vlastním jménem Alžběta Pechová; spisovatelka, redaktorka a jedna z hlavních představitelk ženského emancipačního hnutí

³⁰ LENDEROVÁ a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích*. c. d s.436.

Ke studiu se mohly hlásit dívky od čtrnácti let, které měly ukončenou čtvrtou třídu měšťanky, jejich studijní plán byl rozdělen na dvě fáze. Dvouletou přípravku, která sloužila k shrnutí poznatku obecné školy a druhou fází, jíž představovaly čtyři třídy gymnaziální, tzn., že do šesti let byla vtěsnána látka odpovídající osmiletému chlapeckému gymnáziu.³²

Škola již od počátku bojovala s financemi, a proto byl založen fond na podporu spolku s názvem *Poklad Minervy*, ze kterého se čerpaly prostředky na výlohy spojené s rozšiřováním gymnázia. Finanční situaci také pomáhal řešit každoročně pořádaný „*Bazar ve prospěch Minervy*“³³, který zároveň financoval nadaci pro nemajetné nadané dívky.

První maturity, které symbolizovaly krok k univerzitě, povolila Zemská školní rada 15. února 1895. Prvních šestnáct Minervistek však muselo skládat maturitní zkoušku externě na Akademickém gymnáziu,³⁴ protože Minerva jakožto soukromý vzdělávací institut neměla tzv. *právo veřejnosti*, které škole umožňovalo konat maturitu.³⁵

Maturitní zkouška byla pro svou rozsáhlost zkoušených předmětů značně náročná, neboť žákyně musely konat zkoušky z více předmětů, než bývalo zvykem na akademických gymnáziích. Z šestnácti dívek složily zkoušku 3 s vyznamenáním, 9 obstálo, 5 muselo konat opravnou zkoušku z jednoho předmětu - 2 maturitu nesložily.³⁶ Získané maturitní vysvědčení však neobsahovalo klauzuli, která by maturantkám umožnila přístup k vysokoškolskému studiu.³⁷ Proto se 13 úspěšných maturantek rozhodlo za podpory spolku Minerva k boji za legalizaci vysokoškolského studia pro dívky.

Právo vlastní maturity gymnázium získalo až ve školním roce 1907/1908. O dva roky později se Minerva stala reálným gymnáziem. Roku 1917 byla škola přejmenována na Městské dívčí reálné gymnázium Elišky Krásnohorské, které existovalo až do roku 1953. Minervu v českých zemích následovala další města, ve kterých postupně otevřeli dívčí gymnázia. V roce 1907 bylo zřízeno ve Valašském Meziříčí, poté následovalo Brno.

Od roku 1901 vznikala v Českých zemích ještě další typ středních dívčích škol v podobě lyceí.³⁸ Jejich osnova poskytovala přípravu pro některá zaměstnání v oblasti veřejných služeb, ale převážně dívky vychovávala pro život v rodině, i přes reformní snahy,

---

³¹ Výuka na gymnáziu byla pozdržena o 14 dní, mělo se začínat 4. září 1890, ale v Praze v té době byla povodeň.

³² BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace*, s. 132.

³³ Každoročně byl tento bazar podrobně zaznamenáván v *Ženských listech*, kde byly uvedeny seznamy dárců a jejich finanční podpory. Bazar také velmi pozitivně sledovaly *Národní listy*, které mu věnovaly několik článků, ve kterých nejprve zvaly na pořádaný bazar a následně jen reflektovaly.

³⁴ LENDEROVÁ a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích*. c. d., s. 435-439.

³⁵ SMĚŘÍČKOVÁ, Helena, *První české dívčí gymnázium*. Sborník ke 100. výročí založení. Praha, 1990, s.17.

³⁶ Tamtéž, s. 71.

³⁷ LENDEROVÁ, *K hříchu a i k modlitbě*. s. 264.

³⁸ SLAVÍKOVÁ, Marie. *Almanach. Ženské studium na českých školách středních a vysokých*. Praha, 1917, s. 38.

ke kterým došlo v roce 1912, kdy byly provedeny změny studijních osnov a výuka byla značně rozšířena a obohacena o studium jazyků. Lycea nesplňovala takové nároky, jaké na ně byly kladeny.³⁹

Absolventkám lyceí bylo dovoleno nastoupit jako mimořádné studentky na filozofickou fakultu a po vykonání zkoušek z latiny i na fakultu lékařskou. Nejstarší české lyceum vzniklo v Brně v roce 1901 a bylo následováno lyceem v Českých Budějovicích, Chrudimi, Plzni, Jičíně a Hradci Králové.⁴⁰ Lycea rokem 1922 zanikla, část byla přeměněna na reálná gymnázia.

---

³⁹ Tamtéž., s. 38.

⁴⁰ Tamtéž, s. 40-42.

3. Umožnění studia žen na vysokých školách

3.1 Debata o způsobilosti žen k vysokoškolskému studiu

Devatenácté století s sebou přineslo řadu změn, které se dotýkaly všech aspektů lidského života, převážně jeho sociální, kulturní a politické stránky. V souvislosti s těmito změnami, pod vlivem profesionalizace lidské práce a rozdělní sfér na veřejnou a soukromou, se začaly objevovat otázky vztahující se k postavení ženy ve společnosti a její působnosti v ní. Role ženy byla předem určena, identifikovala se především jejím genderovým vzorcem, který jí určil místo po boku muže. Její funkce ve společnosti se odvíjela od její biologické determinace, kdy plnila reprodukční roli a dle dobového úzu měla být dobrou hospodyní, manželkou, matkou.

Pod vlivem nastupující industrializace a urbanizace dochází ke změně dosavadního matematického stereotypu a začíná se vytvářet obraz ženy pracující mimo domov, obraz ženy, která je stále milující matkou a manželkou, ale pod vlivem tíživých podmínek je nucena přispívat svou činností do rodinného rozpočtu.⁴¹

Současně s nastupujícími změnami a se zdokonalujícími se možnostmi ženského studia, vzrůstá dívčí touha po vědě a hledání dalších forem studia, čímž se začíná vynořovat myšlenka vstupu žen na akademickou půdu.

Vlivem vzrůstajících úvah o možnostech ženského vysokoškolského studia se rozvinula dobová diskuze, zda jsou ženy schopny racionálně i fyzicky zvládnout kvalifikované práce či se věnovat akademickému studiu.

Diskuze o schopnostech ženského těla a jejího myšlení byla vedena již od dob antiky, přes středověk až po moderní dobu. Po tu dobu se ideál feminity postupně vyvíjel, žena nebyla pouhou ideální pannou, manželkou či vdovou, ale od dob osvícenství a Velké francouzské revoluce již byla členem společnosti a jistá míra vzdělání, výchovy a kultivace žen byla tolerována, ale její inteligence nesměla narušit dobové zvyklosti, autoři preskriptivní literatury akceptovali ženu, „*nikoliv příliš učenou, neboť ta je k nevyvstání.*“⁴²

Všeobecná diskuze o komplementaritě ženského těla a její duše zesílila v době, když se objevila otázka, že by žena mohla vstoupit na posvátnou půdu lékařské fakulty jako rovná

---

⁴¹ TINKOVÁ, Daniela. Tělo, věda, stát. zrození porodnice v osvícenské Evropě. Praha 2010. ISBN 978-80-257-223-9. s.53-61.

⁴² LENDEROVÁ a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích*. c. d., s. 54.

muži, a na území habsburské monarchie tato myšlenka vyvolala stejné vzrušené reakce jako v jiných evropských oblastech.

3.1.1 Diskuse o způsobilosti žen k medicíně v českém prostředí

V českém prostředí započala diskuse zabývající se otázkou ženského studia a posléze i studia medicíny v 70. letech, kdy první diskuse o možném studiu medicíny vzešla z okruhu českých emancipantek. V roce 1972 vyšla kniha Ludmily Šimáčkové, *Vynikající ženy mimo kruh rodinný*, převážnou většinu textu převzala z anglicky mluvících zemí.⁴³ Součástí knížky je kapitola *Žena co lékař*⁴⁴, ve které přináší informace o stavu ženského studia medicíny v Anglii a ve Spojených státech, od počáteční snahy žen o možnost studovat lékařství až po jejich začleňování mezi mužské kolegy, její součástí je i představení osudů několika anglických a amerických žen-lékařek⁴⁵ a přiblížení překážek, se kterými se musely jako studentky a posléze i lékařky potýkat.⁴⁶

Dva roky na to, v rámci osvětových přednášek Amerického klubu dam přednesl obhajobu ženského studia prof. Dr. Vítězslav Janovský,⁴⁷ *O poměru ženy k lékařství*,⁴⁸ ve které kritizoval dosavadní odsuzování i bránění přístupu žen k lékařskému studiu a vyslovil přání, aby ženám byly poskytnuty stejné podmínky a prostředky pro lékařské vzdělání jako mužům a aby mohly prokázat své schopnosti. Pouze je kritizovali a zbavili je možnosti sloužit lékařskému umění.⁴⁹

Myšlenky Dr. Janovského o ženském studiu zprvu vyvolaly řadu otázek, zda je současné ženské vzdělávání v rodinách důkladné a výchova k citlivosti nezbavuje dívky bystrého rozumu. Zda by se v českém prostředí neměly vytvořit nové základy pro výchovu, které by navázaly na další nově vzniklé vzdělání. A že by se dívky měly začít částečně vyučovat dle výchovného vzoru mužského, chtějí-li pokračovat ve vyšším studiu.⁵⁰

---

⁴³ SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. In *AUC-HUCP*, s. 76.

⁴⁴ ŠIMÁČKOVÁ, Ludmila. *Vynikající ženy mimo rodinný kruh*. Praha, 1872., s. 36-40.

⁴⁵ Tamtéž. s. 41-74.

⁴⁶ V knize je i portrét Elizabeth Blackwell (Slečna Eliška Blackwellová MD. Dr., s. 55-69.), která byla první ženou-lékařkou na evropském kontinentu a jejíž boj o možnost studovat medicínu je u nás srovnáván s peripetemií Anny Bayerové.

⁴⁷ Prof. Dr. Vítězslav Janovský (1847-1925) – český lékař specializující se na dermatovenerologii, příznivec ženského vzdělání; v letech 1916/17 rektor Karlo-Ferdinandovy univerzity

⁴⁸ SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. In *AUC-HUCP*, s. 76.

⁴⁹ BA...OVÁ, Anna. První lékařka v Curychu, In *Ženské listy* 1976 č. 3, s. 37-38

⁵⁰ *Ženské listy* 1876, s. 50-53.

Kdyby splnily veškeré požadavky, které jsou určeny pro muže, následně by mohly navštěvovat vysokou školu, ale není přípustné, aby studium na vysokých školách bylo společné pro obě pohlaví, „*náš náhled jest, ten, že studium nemá býti společné pro dívky a pro mladíky. Ve stáří mladistvém, době to bouře a bojů, nemají mysle ještě oné objektivnosti, které by při společném studiu pouze studiem se zabývala a která by bezděky nepomýšlela také na zábavu, vyučování někdy určití a mysl od vědy odvracující. Tím trpěla by celá myšlenka a idea ženského studia...Pusťme tu pospolitost studií, zřídme zvláštní ústavy pro ženy, a pak teprve, až vědecká činnost se ukáže čili nic, sudme, nezatracujme slepě dříve, nežli zkušenost nás poučí.*“⁵¹

Rozprava o umožnění lékařského studia ženám v habsburské monarchii byla dále převážně vedena na stránkách dobového tisku od 80. let 19. století. Tato debata se protáhla do prvního desetiletí století dvacátého.

Tento diskurs byl veden, jak na stránkách odborných časopisů, konkrétně na listech stavovského *Časopisu lékařů českých*, kde svůj „strach žen“ převážně prezentovali lékaři, tak i v časopisech určených přímo ženám, v *Ženských listech* a *Ženském světě*.

Úvahy o způsobilosti žen k lékařskému studiu lze rozdělit do dvou kategorií, které si navzájem protiřečí svými argumenty. Do první kategorie lze přiřadit polemiky vůči ženám, druhá skupina tvoří obhajoby žen a převážně racionálním tvrzením vyvrací předešlou polemiku.

V první fázi diskuse, kterou lze sledovat přes celé období úvahy o schopnostech žen studovat lékařství, docházelo především k přejímání úvah ze zahraničního tisku, hlavní zdroje pocházely z anglicky mluvících zemí a z Francie, kde již bylo studium žen povoleno, tudíž i česká varianta negativního postoje vůči „kolegyním“ lékařkám byla oproti Evropě opožděna.⁵² Současně ale také čerpali negativní postoje o ženách z oblasti Německa, kde byla otázka povolení studia ženám na stejné časové úrovni.

Převážnou část této diskuse vedli muži-lékaři, kteří přišli se statěmi, ve kterých zdůraznili argumenty „o přirozeném poslání žen“, a o její somatické a psychologické méněcennosti.

Svůj strach z žen prezentovali většinou na listech stavovského *Časopisu lékařů českých* nebo své myšlenky vkládali do polemických brožur.

Pro nastínění situace mi dovoluňte malý exkurs. Uvedu dvě úvahy, které vyšly s odstupem 14 let, první z nich vyšla v *Časopise lékařů českých* a druhá v časopise *Ženský*

---

⁵¹ *Ženské listy* 1876

⁵² LENDEROVÁ a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích*. c. d., s. 440.

svět. Právě odstup 14-ti let umožňuje sledovat, jakým způsobem se proměňovaly argumenty zabývající se způsobilostí žen ke studiu, a jak dehonestace žen a jejich možného „myšlení“ nabývala mírnějšího charakteru.

První úvahu uveřejnil prof. MUDr. Karel Chodounský⁵³ - 1886 přednášku W. Moora, *O vyšším vychování dívek*⁵⁴. Chodounský se ztotožňuje s myšlenkami Moora, který z medicínského pohledu a lékařského zaujetí uvádí důvody, proč by ženám měla být odepřena možnost vyššího studia, současně se svými radikálními teoriemi upozorňuje na nebezpečí ženské emancipace, která by dle jeho názoru měla být potlačena. „*Emancipace žen zvrhuje se v utloukání ženské bytosti a tím i v ničení rodinných krbů a není zajisté emancipace žen, jak navíc se pojímá, pokrokem v civilizaci, nýbrž zhoubným chorobným výhonkem, je nutno se ho radikální operací zbaviti.*“⁵⁵

Ostře se vyhrazuje k eventuálnímu umožnění přístupu ženám ke vzdělání, které by jim umožnilo soutěžit s muži na profesní úrovni.⁵⁶ Moor varuje, že by docházelo k duševnímu zdokonalování ženského pohlaví, které je určeno jen mužům. Úloha žen při zdokonalování lidstva je jen z pozice matky, která má ustoupit a být mužskému pohlaví nápomocna při jeho vývoji.⁵⁷ Zdůrazňuje, že ženě by neměla být umožněna duševní námaha, která je určena chlapcům, neboť přemáhání mozku u žen může způsobit neplodnost a tím by mohlo dojít k zhoubě lidstva: „*Mám za to, že není dobře možné vychovávyti dívku metodou, jaká se nejlépe u chlapců osvědčila, aniž bychom se následků obávati museli. Vaječníky jsou vždy ve vzrůstu zaraženy, přemáhá-li se mozek.*“⁵⁸ Další doklad, že žena není schopna vyššího myšlení, pochází z anatomického pohledu, kdy se zdůrazňuje rozdílná velikost ženského mozku, který je o 10-12% lehčí než mužský, což se odráží ve vzhledu a určuje ženě roli po boku muže, kde má být jeho ozdobou, neboť větší mozek by zapříčinil její znetvoření. Předurčení ženy, tedy není být mužovým rivalem, má být jeho srdcem a ne mozkiem.⁵⁹

Druhá mysogynní úvaha vyšla v roce 1900 v měsíčníku určeném ženám - *Ženský svět*, a byla převzata z časopisu *La medecine moderne*, pod názvem „*O nezpůsobilosti žen k lékařství*“,⁶⁰ ve kterém formuloval své argumenty o nemožnosti ženy dosáhnout úspěchu v lékařském oboru Dr. L. Fiesinger: „*Vidíme ženy rozhodného chování, ozbrojené diplomem,*

---

⁵³ Prof. MUDr. Karel Chodounský (1843 – 1931) – český lékař, zakladatel farmakologie

⁵⁴ Časopis lékařů českých, s. 551-554.

⁵⁵ ČLČ, s. 551.

⁵⁶ Moor se vyslovuje, že ženám by měla být povolena jen jediná soutěž, a to soutěž s pračkou.

⁵⁷ ČLČ, s. 552.

⁵⁸ Tamtéž, s.553.

⁵⁹ Tamtéž., 554.

⁶⁰ Článek vycházel v *Ženském světě* na pokračování, od č. 9.-13. v roce 1900.

vidíme profesorky, advokátky, cyklistky - ba ony mají záslusk i na medicinu, a ze všech povolání jest právě medicína, která je nejvíce oddaluje ze sféry jejich pohlaví a neslibuje jim úspěchu.“⁶¹ Žena od přírody není uzpůsobena lékařskému myšlení, při kterém je nutné propojení analytického a syntetického myšlení, proto je odsouzena k živoření a neschopnosti vykonávat zvolené povolání na vynikající úrovni. Jediné její uplatnění v lékařském oboru je v patologii, které vyžaduje pouze povrchové znalosti a ne hlubší zamyšlení se. V ženě nevidí konkurenta v zápase o vědecké uznání, protože žena, která se rozhodne být muži konkurencí, je nemoudrá a její činnost je předem určena k nezdaru. „Geniální žena ve smyslu vědecké neexistuje, a je právdě podobno, že nebude nikdy existovati, neboť od doby, kdy byl svět civilizován, žena ve všech odvětvích činnosti, o které se pokoušela, ať se obrátila k spisování nebo k umění, nikdy nestrhla na sebe aureolu slávy s hlav mužských, které vytvořily nová díla nebo vyhloubily novou brázdu v lidském vědění.“⁶²

V česko-německém prostředí lze za hlavního kritika považovat univerzitního profesora Eduarda Alberta⁶³, který ve své polemické brožuře „Die Frauen und das Studium der Medizin“ z roku 1895 odmítal jakékoliv studium žen. Proti jeho myšlenkám se zvedla vlna odporu a byl veřejně kritizován ve všech médiích, jak odborných, tak i feminních a veřejných.⁶⁴ Prohlásil: „Že žena vůbec ze všechny věky duševně nic podstatného prý nevykonala ani nevykoná, a z toho dovozuje, že ani lékařství způsobila býti nemůže. Rozdělit člověčenstvo v druhy dva od sebe se úplně lišící - bytosti kulturní čili muže a bytosti přírodní čili ženy“.⁶⁵

Jeho vystoupení si získalo i své přívržence, především ve Vídni, která chápala žádost o povolení studia lékařství jako národnostní vzpouru z českého prostředí. Vyjádření Alberta bylo vídeňskou stranou kvitováno s nadšením, protože on sám pocházel z Čech a kritizoval Češky.

Převážnou část argumentů proti dámským studiím čerpali čeští, potažmo vídeňští lékaři z Německa. Na svých schůzích se vyslovili proti připuštění žen ke studiím lékařstvím. A odsoudili současné postavení ženy ve společnosti: „Postavení ženy je nyní jiné, nežli bývalo. Před sto lety sotva hleděli ženu naučit číst a psát. Dnes soutěží žena v každém oboru

---

⁶¹ Ženský svět 1900, s.102.

⁶² Tamtéž, s.113.

⁶³ Prof. MUDr. Eduard Albert (1841 – 1900) – chirurg, univerzitní profesor; pocházel ze Žamberka a studoval v Rychnově nad Kněžnou;

⁶⁴ LENDEROVÁ a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích*. c. d., s. 440.

⁶⁵ Ženské listy 1895, s. 103.

práce s mužem. Je třeba stavět se ženě při její snaze proti ní! Obé by to bylo stejně zvrácené“⁶⁶

Podobně se vyjádřili i k možnosti, že by ženám bylo předběžně povoleno studium lékařství a varovali, že by z přílivu žen k lékařství nevzešlo nic dobrého. Přednesli důvody, proč by měla být žádost o připuštění ke studiu zamítnuta:⁶⁷

1. *Pacienti by nezískali zvláštní prospěch.*
2. *Došlo by spíše ke škodě nežli prospěchu ženám.*
3. *Nejmírněji řečeno - žádný prospěch vysokým školám a vědě vůbec.*
4. *Dojde ke klesnutí lékařovy vážnosti.*
5. *Dojde k poklesu všeobecného blahobytu.*

Vedle ostrých výhrad vůči ženskému studiu se objevily i „úsměvné“ teze, které postrádají racionální opodstatnění. Velký počet těchto tezí podotýkal, že ženám by nemělo být umožněno společné studium obojího pohlaví, protože by ženská slušnost mohla být uražena přítomností druhého pohlaví. Byly vysloveny obavy, že zpřístupnění žen ke studiu medicíny způsobí přeplnění přednáškových síní⁶⁸. Kromě těchto komických teorií se objevily i nesmyslné teze některých mužských lékařů, kteří staví posluchačky medicíny do nepochopitelných situací, kdy jim znemožní přístup na chirurgické oddělení, jelikož mají dlouhé vlasy a musí si vybrat, zda se vzdají dlouhých vlasů či upustí od dalšího studia. Svůj postoj vysvětlili jako hájení pacientů, neboť dle jejich smýšlení dlouhé vlasy jsou přenašeči chorobných zárodků.⁶⁹

Druhá kategorie disponuje s argumenty, které se stavějí k ženskému studiu pozitivně či ho dokonce podporují. Tyto teorie především čerpají ze zkušeností nabytých v zahraničí, kde bylo studium žen v oblasti medicíny povoleno. Racionálními důkazy vyvracejí teorie o inferioritě žen ke studiu a podtrhují oprávněnost žen k vyššímu povolání.

Prof. F. Friesman z Moskvy pojednává o zkušenostech s činností lékařek a shrnuje je do několika kladných bodů, v nichž vyvrací teorie o fyzické nezpůsobivosti žen k výkonu lékařského povolání a potírá tvrzení, že by „*následkem zvláštního tělesného i duševního ústrojí svého*“ měly být nežádoucí pro lékařské povolání. Naopak vyzdvihuje ženský „měkký

---

⁶⁶ Ženské listy, s. 164-166.

⁶⁷ Ženské listy 1897, s. 165.

⁶⁸ Ženské listy, 1895, s. 143.

⁶⁹ Ženské listy 1900, s. 69.

charakter“, který ve spojení s ochotou a schopností ošetřovat nemocné a jejich nabytými vědomostmi vytváří neobyčejný talent k provozování lékařské praxe.⁷⁰

Obhájci ženského lékařství především zdůrazňují, že žena-pacientka si zaslouží ženu-lékařku, protože ta jí více porozumí a v některých případech je žena-lékařka mnohem vhodnější než lékař-muž, který nemá porozumění k citlivé duši dívek, které by se mohly vyhýbat ošetření či být chybně vyšetřeny.⁷¹

Podpůrné snahy jsou také doplňovány výroky známých soudobých osobností, které vyjádřily svoji podporu vůči ženskému studiu:⁷²

„Žena jako lékař ženy mohla by nemírný prospěch přinést.“

Prof. Dr. Hermann c. Meyer

„Věda, namáhavě vyzkoumaná pravda, nezná pohlaví.“

Botanik Dodel Prot

„Požadavek, aby ženy byla léčena jenom ženou, ulehčuje lékařkám konkurenci. Tu se prý lékařům odnímá veliké pole působnosti, které okupují lékařky. Dosáhly-li tyto působnosti oné neprávem nechť se jim odejme. Ne-li, pak to není bezprávý, nýbrž - koloniální politika.“

Neznámý autor

„Ne aby se žena muži vyrovnala, má studovati lékařství, nýbrž proto, že se muži rovná. Jako člověk má táž práva, co muž. Jedno z těch práv jest účastenství na vědě a umění. Nemá tedy ženy hledati důvodů, aby dokázala oprávněnost svoji na studia lékařská, ale muž má dokázati a vysvětliti, proč jí dosud toho práva odpíral.“

Dr. Rosenfeld

3.2. Možnosti studia medicíny v zahraničí

V souvislosti se snahou žen z Českých zemí získat možnost přístupu k vysokoškolskému studiu, je důležité neopomenout, že v evropských zemích bylo studium žen

---

⁷⁰ Ženské listy 1894, s. 75-76.

⁷¹ Ženské listy 1892, s. 116.

⁷² Ženské listy 1897, s. 226.

postupně povolováno od 60. let 19. století. Prvními státy umožňujícími dámské vysokoškolské studium se staly v letech 1863 Francie a 1864 Švýcarsko. V sedmdesátých letech bylo studium žen zpřístupněno pro ženy ve Skandinávských zemích - Švédsku, Dánsku, a Norsku, ale také v Anglii a Nizozemí.⁷³

Jelikož v českém prostředí toto studium patřilo výhradně mužům, využily možnosti studia medicíny v zahraničí dvě české ženy - Bohuslava Kecková a Anna Bayerová, které se po vzoru první vystudované lékařky v Evropě, Rusky Naděždi Prokofjevny Suslovové, rozhodly vystudovat v exilu. Právě prvně vystudovaná lékařka nejprve započala svá studia v Rusku, ale po zákazu studia žen na všech ruských univerzitách se musela vydat do exilu a dokončit svá studia v Curychu roku 1867. Naše první lékařky promovaly v Curychu roku 1880, respektive o rok později v Bernu.⁷⁴ Obě lékařky na studia do Švýcarska doprovázela Julie Kurková, která studovala na filozofické fakultě, bohužel krátce před ukončením studia zemřela.⁷⁵

3.2.1 Osudy Bohuslavy Keckové a Anny Bayerové

Životy Bohuslavy Keckové a Anny Bayerové pojí jejich touha po vzdělání, avšak cesta za ní byla pro každou odlišná. Studium Bohuslavy Keckové bylo na rozdíl od Anny Bayerové bez problémů. Anna se již od počátku potýkala s finančními starostmi, ale i s mírným nepochopením rodičů, kteří neměli pokrokové smýšlení jako rodiče Bohuslavy Keckové, kteří jí nebránili ve vyšším vzdělání. Zpočátku obě ženy poutalo přátelství, avšak jejich cesty se brzy rozešly.

Bohuslava Kecková se narodila 18. března 1854 v osadě Bukol, dnes součásti obce Vojkovice u Kralup nad Vltavou, jako prostřední dcera Adolfa a Jany Keckové, rozené Kubičkové, dcery barvířského mistra. Otec Bohuslavy se nejprve zabýval zemědělstvím, později se z něho stal úspěšný stavební podnikatel. Bohuslaviny rodiče byli velmi otevření pro otázku budoucího vzdělání své dcery a rozhodli se, že budou podporovat její studijní

---

⁷³ ŠTEMBERKOVÁ, Marie. Doktorky filozofie a medicíny na pražské univerzitě od r. 1901 do konce první světové války, In *Documenta Pragensia XIII*, 1996, s. 213; Informace o zpřístupnění vysokoškolského studia ženám, respektive medicíny, v Evropě přinášel Časopis lékařů českých ve formě krátkých zpráv (od 1878-1915), ve kterých byly uvedeny počty posluchaček na jednotlivých evropských fakultách.

⁷⁴ ŠTEMBERKOVÁ, Marie. Doktorky filozofie a medicíny na pražské univerzitě od r. 1901 do konce první světové války, In *Documenta Pragensia XIII*, 1996, s. 213.

⁷⁵ Tamtéž, s. 213.

talent a umožní ji pokračovat ve studiu na Vyšší dívčí škole.⁷⁶ Školu dokončila s vyznamenáním a na základě zvláštních ministerských povolení mohla pokračovat ve studiích. Roku 1874 složila jako první žena v našich zemích maturitní zkoušku.⁷⁷

Ještě téhož roku se se svým otcem vydala do Curychu, kde se dala zapsat na lékařskou fakultu. Její studia pokračovala plynule bez jakýchkoli problémů, dosahovala výborných studijních výsledků a po ukončení studií se stala asistentkou na chirurgické klinice prof. Roseho, který byl podporovatel ženského studia a kterému věnovala svou disertační práci - „*Über Struma-Bronchotomien. Ein Beitrag zur Statistik*“⁷⁸. Po úspěšném složení všech stanovených zkoušek 4. srpna 1880 promovala mezi 22. absolventkami curyšské lékařské fakulty a stala se první promovanou lékařkou pocházející z českých zemí.⁷⁹

Mnohem známější Anna Bayerová se narodila 4. listopadu 1853 ve Vojtěchově u Mělníka jako nejmladší z dětí Josefa a Marie Bayerových. Její otec byl sládek a mlynář. Rodina Anny nebyla dostatečně finančně zabezpečena, proto se již od počátku potýkala Anna s nedostatkem hmotných prostředků.⁸⁰ Po skončení triviální školní docházky se přesunula do Prahy, kde navštěvovala soukromou Vyšší dívčí školu. V letech 1872-1875 se podrobila privátním zkouškám na chlapeckém gymnáziu. Nebylo ji ovšem umožněno složit maturitu v Čechách, proto se rozhodla pokračovat ve studiích v cizině. Zvolila si Curych, kde složila dodatečně maturitu a 20. října 1875 byla matrikována na lékařské fakultě.⁸¹ Vlivem nepříznivé finanční situace nebyl průběh studia Anny Bayerové tak plynulý jako u její kolegyně, po třech semestrech se medicčka rozhodla roku 1877 přestoupit na univerzitu v Bernu, který nevyžadoval tak vysoké náklady na studium.

Následujícího roku však Anna, na žádost své matky, na krátký čas studium medicíny ve Švýcarsku přerušila a navrátila se do Prahy, kde ji pražská univerzita umožnila navštěvovat přednášky na lékařské fakultě. Jako mimořádná posluchačka se mohla zúčastnit přednášek profesorů Dr. Eiselta, Dr. Härtiga, Dr. Janovského a Dr. Klebse.⁸²

O rok později se vrátila do Bernu, kde 30. listopadu 1881 získala doktorát s disertační prací na téma „*Über die Zählenverhältnisse der roten und weissen Zellen im Blute von Neugeborenen und Säuglingen*“ („*O zkoumání krve novorozenců co do poměrů červených*

---

⁷⁶ NEČAS, Ctibor. Dr. Bohuslava Kecková, úřední lékařka v Mostaru, In *Dějiny věd a techniky*, č. 18, 1985, s. 27.

⁷⁷ Tamtéž. s. 28

⁷⁸ V překladu „*O řezu průdušnice při nádorech na krku*“

⁷⁹ *Ženské listy* č. 4 1898. s. 69

⁸⁰ Špatné finanční podmínky zapříčinily, že rodiče Annu nemohli podporovat při studiích, proto se v mnohých životopisech uvádí, že její rodiče byly proti jejímu studiu, avšak současné bádání toto tvrzení popírá.

⁸¹ HONZÁKOVÁ, s. 11-12.

⁸² *Ženské listy*, 1878, č. 6, s.91

tělisek krevních a bílých a množství důležité jedné látky – hemoglobinu a poměr ku krvi matky“), avšak se svoji prací nebyla plně spokojena.⁸³ Poslední státní zkoušku složila až v březnu 1887 a od té doby mohla ve Švýcarsku vykonávat lékařskou praxi.⁸⁴

Anna byla již od počátku svých studií podporována vlivnými přáteli z Čech, mezi které patřila i Eliška Krásnohorská, se kterou spolupracovala a pravidelně přispívala do *Ženských listů*. Ve svých zprávách ze Švýcar informovala o možnostech dívčího studia zahraničí, v nichž reflektovala kladný přístup přednášejících ke studentkám: „*Nemohu opomenouti, by se nedotkla i toho, jak poměry se vyvinuly mezi pp. profesory a ženskými. Se strany pp. Profesorů přichází se těmto s největší vlídností vstříc a mnohý z nich ku při. Při anatomii zvláště ohled bere na ně, a stalo se právě pisatelce těchto řádků, že k ní při práci anatomické přišel prof. anatomie, přisedl a s laskavým účastenstvím se tázal, jak dobře do všehoje vpravila, zda především myslí jen na práci, na dobrý výsledek práce své, zda především myslí jen na práci, na dobrý výsledek práce své.*“⁸⁵ V návaznosti na tento článek věnovala další spisky ze Švýcarska kritice stavu ženského vzdělávání dívek v Českých zemích, převážně v článku *Dívčí zdravotěda*⁸⁶ kritizovala nedostatek vlasteneckého cítění při vyučování, další články zasvětila popisu života ve Švýcarsku, které doplnila o cestopisné medailonky.⁸⁷

3.2.2 Profesní život

Obě promované doktorky spojoval v lékařském profesním životě jediný cíl, chtěly si otevřít lékařskou praxi doma v Čechách, avšak jejich sen se ukázal jako nemožný.

MUDr. Kecková se ihned po promoci vrátila do Prahy, kde doufala, že jí bude umožněno vykonávat lékařskou praxi, avšak její žádost, aby jí bylo povoleno vykonat zkoušky na pražské univerzitě a následně moci provozovat lékařskou činnost, byla „*u vysoké instance úřední odmrštěna*“⁸⁸. Svou žádost, aby jí byl uznán lékařský diplom, několikrát opakovala, ale z Vídně jí přicházela pouze zamítavá stanoviska.⁸⁹ Zvažovala, že opustí Prahu a bude hledat uplatnění v jiné zemi, kde jsou zákony k ženám-lékařkám příznivější. Nakonec

---

⁸³ Tamtéž, s. 15-17.

⁸⁴ BAHENSKÁ, M. Počátky emancipace, s.150.

⁸⁵ Ženské listy 1876, s. 4-5.

⁸⁶ Ženské listy 1883, s. 108.

⁸⁷ V Ženských listech roku 1879 vycházel na pokračování článek Výlet do bernských Alp, od č. 7. do č. 11.

⁸⁸ Ženské listy 1882, s.32.

⁸⁹ Nostrifikace se dočkala až 19. března 1896, kdy byl vydán výnos ministerstva kultu a vyučování.

se rozhodla, že si ve Vídni udělá gynekologický kurs, který roku 1883 absolvovala s diplomem porodní asistentky a téhož roku začala v Praze působit jako akušérka, v krátké době získala sympatie a úctu místních žen, s čímž se její mužští kolegové těžko smiřovali⁹⁰ Každé její nařízení a předpis pro nemocnou musel podepsat lékař-muž, ale i přesto Kecková vytrvala.⁹¹

Po desetiletém působení v Praze byla Kecková v roce 1892 jmenována úřední lékařkou v Mostaru, hlavním městě Hercegoviny, kde působila od 1. ledna 1893 po dobu deseti let.

Přes počáteční nedůvěru, kdy ženy nevěřily v její odbornost a nechtěly se podrobovat jejím radám a doporučením, protože dávaly na rady lidových léčitelů, kteří používali šarlatánský způsob léčby.⁹² Avšak díky jejím schopnostem a ochotě se jí podařilo získat důvěru všech obyvatel, uznání se jí dostalo za vyléčení dlouhodobě choré manželky tureckého biskupa Mufti Ali Effendi Džabiči.⁹³ Především díky této zkušenosti a své pečlivosti si získala sympatie mohamedánských pacientek a jejich mužů, kteří ji dovolili přístup k svým ženám.⁹⁴

Za svou desetiletou praxi se potýkala se stejným typem nemocí - chudokrevností, křivicí, kožními nemocemi, pakostnicí, syfilidou, tuberkulosou a ženskými nemocemi. Většina nemocí, s kterými se Kecková v Mostaru setkala, vyplývala ze špatných hygienických podmínek a kulturních návyků. Stěžovala si: „většina lidu spí v šatech, ve kterých ve dne chodí. Turecké ženy a dívky ponechávají si mimo to tak zvanou „ječermu“, vestičku bez rukávů, jíž prsa těsně svírají, takže se prsa ani ve spaní volně rozpínati nemohou, čímž různé obtíže a choroby vznikají. Této zhoubné části oděvu již deset let vypovídám boj.“⁹⁵ Za dobu svého působení se nevěnovala jen lékařské praxi, ale značnou pozornost soustředila na domorodé ženy, jejichž způsob života, hygiena a nedostatečná výživa byly nevyhovující, a proto se rozhodla je vzdělávat, aby prevencí zabránila šíření dalších nemocí.⁹⁶ Kromě zdravotní péče je vyučovala četbě a základům ručních prací.

Z Mostaru se často vracela do Čech, protože využívala práva na šestitýdenní dovolenou, převážnou část volna trávila u své sestry v Kostomlatech u Nymburka nebo později v Karlových Varech, kde se v závěru života léčila s cukrovkou. Poslední léčbu ve

---

⁹⁰ Tamtéž., s. 31.

⁹¹ Ženské listy 1901, s. 217.

⁹² Ženské listy 1904, s. 125-128.

⁹³ Ženské listy 1898, s. 70

⁹⁴ Ženské listy 1911, s. 218.

⁹⁵ Ženské listy 1904, s. 125.

⁹⁶ Ženské listy 1898 s 91.

Varech přerušila, aby mohlo pobýt u své sestry Marie, kde také 17. října 1911 zemřela.⁹⁷ O její životopis se pokoušela Anna Honzáková, bohužel jej nedokončila a zůstal pouze částečně dochovaný rukopis, který je uložen v Památníku národního písemnictví.

Krátce po promoci vykonávala Anna Bayerová lékařskou praxi v Drážďanech a Paříži, zde však pobyla jen krátce a po složení poslední zkoušky v roce 1887 se usadila v Bernu, kde si otevřela praxi, ale nevzdala se myšlenky na možnost návratu do Čech. Svou situaci hodnotila skepticky, své chmurné pocity vyjádřila v dopise Elišce Krásnohorské z 15. srpna 1888 „*Je pravda, já jsem se vzdala, jak jsem se zde usadila, myšlenky, že by se kdy do drahé vlasti jako lékařka dostala.*“⁹⁸

Na přání svého otce se rozhodla zažádat o vypsané místa lékařky pro mohamedánky v Bosně a Hercegovině. Roku 1891 byla vybrána v konkurzu na post státní lékařky v Dolní Tulze a stála se první státní lékařkou v monarchii. Počáteční nadšení, kdy ministr Kallay vyjádřil příznivé názory na ženy lékařky a možné uzákonění ženského lékařského studia, vystřídal zklamání.⁹⁹ Provázela jí zdravotní i osobní nepřijeň. Podmínky pro život zde byly na velmi špatné úrovni a navíc se střetávala s nedůvěrou místní muslimské skupiny, která byla ovlivněna náboženskými tradicemi a předsudky vůči ženám. Ze zdravotních důvodů podala Bayerová po roce působení v Tulze žádost o přeložení do Sarajeva. Zde narazila na nepřijeň svých kolegů-mužů, kteří ji přiřazovali kancelářskou práci a za pacienty ji posílali do nepřístupných podmínek. V lednu 1893 podala sarajevské vládě demisi a po vyjednávání se vrátila do Čech. Její nástupkyní v Sarajevu se stala Bohuslava Kecková, která zde vytrvala až do roku 1911.

Po krátkém pobytu v Praze, kdy shledala, že není možnost se v Čechách usadit jako žena-lékařka, se vrátila vykonávat svou praxi do Švýcarska. V Bernu, kde působila osm let a kromě praxe se věnovala osvětové činnosti, vedla kurzy zdravotní výchovy, ale také se účastnila feministického hnutí, kladla hlavně důraz na mravní a ideovou stránku hnutí.¹⁰⁰

V roce 1910 vyslyšela prosby svých přátel, manželů Bráfových¹⁰¹, a vrátila se do Prahy. Doufala, že jí bude příznivě vyřízena nostrifikace diplomu a bude se moci uchytit jako lékařka. Bayerová však nebyla ochotná přistoupit na podmínky císařské kanceláře, a tak bylo uznání jejího diplomu zamítnuto, a proto nemohla provozovat v Čechách lékařskou praxi.¹⁰²

---

⁹⁷ NEČAS, s. 40.

⁹⁸ HONZÁKOVÁ, Anna. Anna Bayerová 1853-1924, První české lékařka ve Švýcarech. Praha 1937. s. 21.

⁹⁹ Tamtéž, s. 24-25.

¹⁰⁰ Tamtéž., s. 29.

¹⁰¹ Libuše Bráfová (1860 – 1930) – dcera Ladislava Riegra a Marie Palacké – Riegrové.

¹⁰² HONZÁKOVÁ, A. První.,s..30

Rodina Bráfova Anně sehnala místo soukromé učitelky němčiny, zároveň vyučovala zdravotní vědu na Městské dívčí škole Průmyslové v Praze a v obchodnicko-průmyslové škole Ženského výrobního spolku. Roku 1913 požádala opětovně o nostrifikaci svého diplomu. Ministerstvo výjimečně povolilo MUDr. Bayerové provozování lékařské praxe od roku 1914. V šedesáti letech a vlivem špatných finančních podmínek se Bayerová vzdala svého snu o otevření praxe a pokračovala v pedagogické činnosti. Stala se profesorkou hygieny na rodinných školách, pořádala zdravotnické přednášky v Ženském klubu a angažovala se při reorganizaci Červeného kříže.¹⁰³

Od roku 1923 pro únavu zanechala učení. Zemřela náhle dne 26. ledna, kdy ji ráno našla její přítelkyně Libuše Bráfová.¹⁰⁴ Anna Bayerová byla vlivem svého životního osudu velmi hrdou a ironickou ženou, jen málokdy se podřídila a vždy si šla za svým cílem, ale i když ji její země za život několikrát zklamala, stále jí zůstala věrná.

Annu Bayerovou společně s Bohuslavou Keckovou můžeme považovat za průkopnice ženského lékařství u nás, současně jsou tyto dámy nositelkami emancipačních ideálů své doby.

3.3. Historie pražské fakulty do roku 1939

Pražská univerzita byla první univerzitou ve střední Evropě, první na sever od Alp a na východ od Rýna. Byla založena 7. dubna 1348. Pražské vysoké učení mělo již od počátku čtyři fakulty – artistická (později se vyvinula ve filozofickou), právnická, teologická a lékařská.¹⁰⁵

Roku 1883 došlo k rozdělení celé univerzity, taktéž i lékařské fakulty, na českou a německou. Vznik Československé republiky v roce 1918 znamenal návrat k původnímu názvu – Karlova univerzita.

Významnou, avšak ne pozitivní událost, znamenal 17. listopad 1939, kdy nacističtí okupanti uzavřeli všechny české vysoké školy, zároveň měla tato událost neblahé důsledky na fungování české lékařské fakulty. Uzavření vysokých škol tvrdě postihlo všechny studenty včetně mediků a jejich studium bylo na pět let nekompromisně ukončeno.¹⁰⁶ Uzavřením vysokých škol utichla i veškerá vědecká činnost.

---

¹⁰³ Tamtéž., s. 39.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 40.

¹⁰⁵ URL: < <http://www.lf1.cuni.cz/historie> > [cit. 15. 3. 2012].

¹⁰⁶ SVOBODNÝ, PETR, ČLČ 1996. Důsledky 17. listopadu 1939 pro české lékařské fakulty

3.3.1 Průběh studia medicíny

Studium medicíny trvalo od počátku v průměru pět let, do roku 1747 neměla lékařská fakulta pevný studijní řád. Student, který chtěl dokončit své studium medicíny, se musel přihlásit k předepsaným závěrečným zkouškám (tehdy nazývanými „*tentamen*“ a „*examen*“), prokázat, že navštěvoval předepsané čtení, tzv. *lectiones*, a podrobit se závěrečným disputacím.¹⁰⁷

Tereziánské reformy přinesly i změny v charakteru lékařského studia, v roce 1784 bylo zavedeno důsledné ročníkové studium s postupnými semestrálními zkouškami a také kontrola účasti studentů při výuce.

V roce 1848 bylo ročníkové studium nahrazeno semestrálním¹⁰⁸ a rokem 1850 vstoupil v platnost všeobecný studijní řád, který umožňoval studentům oboru medicíny absolvovat jeden rok medicíny na filozofické fakultě, avšak povinně museli posluchači studovat 4 roky na fakultě lékařské, a z toho se dva roky podrobit klinické výuce.¹⁰⁹

V roce 1872 vydala univerzita nový rigorózní řád pro lékařské fakulty, který zavedl novou titulaturu, původní tituly Med. Dr., Chir. Dr. nahradil titul MUDr. (*medicinae universae doktor*), souběžně byl nařízen i nový rigorózní řád, který stanovil povinnost úspěšně vykonat během pětiletého studia tři rigorózní zkoušky z přesně vymezených oborů a absolvovat povinné předměty. První rigorosum se skládalo ze zkoušek z fyziky a chemie, které byly vykonávány na filozofické fakultě, a ze zkoušky z anatomie a fyziologie, u kterých byla povinná teoretická i praktická část. Ke druhému rigorosu měli možnost se studenti zapsat až po absolvování pětiletého studia a úspěšném složení rigorosa prvního, nutnou podmínkou zápisu druhého rigorosa bylo aby student nejméně čtyři semestry navštěvoval interní a chirurgickou kliniku a jeden semestr oční a porodnickou kliniku. Součástí druhého rigorosa bylo zkoušení z všeobecné patologie a terapie, patologické anatomie s histologií, farmakologie a vnitřního lékařství.

Teoretická část zkoušky byla ze všech oborů společná, z anatomie a fyziologie byla i zkouška praktická. K třetímu rigorosu se mohl posluchač přihlásit bezprostředně po úspěšném složení druhého. Zkoušela se při něm chirurgie, oční lékařství, gynekologie a porodnictví a soudní lékařství. První tři předměty byly podmíněny praktickou zkouškou, teorie byla opět

---

¹⁰⁷ URL: < <http://www.lf1.cuni.cz/historie> > [cit. 15. 3. 2012].

¹⁰⁸ Havránek, J. Dějiny UK III. str. 139.

¹⁰⁹ Tamtéž, 140.

zkoušena ze všech předmětů společně.¹¹⁰ Od roku 1848 nebyly nutné disputace "po grádu" a tím také povinnost předkládání disertací.¹¹¹

K další změně rigorosního řádu došlo 21. prosince 1899, tři rigorosní zkoušky byly zachovány. K prvnímu rigorosu musel student doložit důkaz, že aspoň dva semestry navštěvoval anatomická cvičení a výkaz, že na fakultě lékařské navštěvoval jako řádný posluchač lékařství nejméně čtyři semestry aspoň 16 hodin týdně. U prvního rigorosa přibyla zkouška z histologie. Druhé rigorosum bylo možno odbyť již koncem šestého semestru, student musel doložit, že nejméně po tři semestry navštěvoval přednášky interní a chirurgické kliniky a průkaz, že navštěvoval přednášky laryngologie, otiatrii a zubní lékařství a absolvoval kurz očkování. Ke zkouškám druhého rigorosa přibyla zkouška z hygieny a u třetího rigorosa byly zkoušky doplněny o klinické speciální obory: psychiatrie, dětské lékařství, dermatologie a syfilidologie.¹¹² Za tři roky došlo k vydání nového rigorosního řádu, který nepřinesl převratné změny a platil až do roku 1939.¹¹³

Na počátku 20. století nebyly součástí přijetí na lékařskou fakultu přijímací zkoušky jako v dnešní době, ale fakultou byly stanoveny konkrétní podmínky přijetí. „*Studovat mohl každý, kdo měl příslušnou maturitu, a při dobrém prospěchu byl osvobozen od školného. Musil však platit rigorosní a promoční taxy a hlavně se musil sám postarat o své ubytování a stravu.*“¹¹⁴

3.4 Boj o ženské studium

Zásluhou Amerlingovy intervence mohly v roce 1844 do univerzitních lavic lékařské fakulty zasednout i ženy, ale jen jako pasivní posluchačky a pouze na jediný semestr.¹¹⁵ Na umožnění dalšího ženského studia na univerzitní půdě si musely ženy několik desítek let počkat.

Dne 6. května 1878 byl vydán dekret, jenž povoloval ženám zcela výjimečně a za zvláštních okolností návštěvy „*pro ženy vhodných*“ vysokoškolských přednášek a umožnil

---

¹¹⁰ Tamtéž. S. 140-141.

¹¹¹ URL: < <http://www.lf1.cuni.cz/historie> > [cit. 15. 3. 2012].

¹¹² ČLČ 1898, s. 545.

¹¹³ SVOBODNÝ – HLAVAČKOVÁ, c.d., s. 148.

¹¹⁴ VONDRÁČEK, V., Lékař vzpomíná, s. 251.

¹¹⁵ LINKOVÁ, Marcela, Trans/formace: Gender, věda a společnost. Praha 2007. ISBN 978-80-7330-118-7.,s. 27.

jim teoretický přístup k univerzitnímu vzdělání pouze v podobě hospitování, ne imatrikulování.¹¹⁶ Zároveň žena mohla být vůlí senátu kdykoliv z univerzity vyloučena.¹¹⁷

Na území Rakouské monarchie do roku 1890 neexistovalo gymnázium, které by ženám umožnilo vykonat maturitní zkoušku, která byla základní podmínkou teoretického hospitování na univerzitě. Gymnaziální studia byla totiž chápána jako přechodná studia, znamenající předběžné studium před nástupem na vysokou školu.

Situace se rokem 1890 změnila, protože v Praze vzniklo první dívčí gymnázium, které potíralo dobové tvrzení: „*Nemá-li tedy žena dosíci práva studovati na vysokých školách, pak nemá jí býti dovoleno studovati gymnasia, pak nemá dovolením takovým dívkám dychtící po vědě ukájena býti ilusemi, které se nikdy neuskuteční, pak nemá tímto nastupováním pracné ale kusé dráhy býti zdržována od jiných studií, které jí jiným způsobem svéprávnou existenci poskytnouti mohou bez takové ztráty času a bez takové ztráty peněz,*“¹¹⁸ a spolek Minerva, který si ve svých stanovách vytkl za cíl umožnit vysokoškolské vzdělání žen a vstoupil do boje o ženské univerzitní vzdělání. Každoročně zasílal říšské radě petice s žádostí o umožnění studia žen na univerzitách.

Situace se zdála být nadějná na začátku roku 1891, kdy na popud ministra Kallaye byl vypsán bosensko-hercegovinskou vládou konkurz na několik míst pro ženy-lékařky, na který reagovaly ženy vystudované ve Švýcarsku. V poslanecké sněmovně se ozvaly hlasy, které žádaly, aby vláda umožnila ženské vzdělání, „*neboť povolávání jich z ciziny nemůže se státi systémem.*“¹¹⁹ Současně poslanec Dr. Herold doporučoval zřízení ženských gymnázií a poskytnutí všemožné podpory „ústavu“ Minerva. Třebaže vláda žádosti nevyslyšela, dne 8. ledna 1892 pronesl na zasedání rozpočtového výboru JUDr. Václav Kounic¹²⁰ referát, ve kterém žádal, aby bylo zpřístupněno studium univerzitní posluchačkám ženského pohlaví a byly vyslyšeny petice „Minervy.“ Pro obhajobu svých názorů poukázal na ženy, které v cizině působily jako lékařky a prokázaly svou schopnost v oboru lékařství. Na jeho podnět Vláda rozpočtového výboru přijala návrh o povolení ženského studia, avšak tento návrh byl nepravoplatný.¹²¹

„Boj“ o umožnění přístupu žen na univerzity nabyl na aktuálnosti v roce 1895, kdy první Minervistky podstoupily maturitní zkoušky na Akademickém gymnáziu. Jejich

---

¹¹⁶ LENDEROVÁ, s.439

¹¹⁷ Ženské listy, 1895, s. 65.

¹¹⁸ Ženské listy 1876, s. 122.

¹¹⁹ Ženské listy 1891, s. 137.

¹²⁰ JUDr. Václav Robert hrabě z Kounic (1848-1913) – český politik

¹²¹ Ženské listy 1892, s. 30.

maturitní vysvědčení však neobsahovala opravňující klauzuli, která by umožňovala abiturientkám přístup na univerzitu.

Minerva podala žádost, aby bylo využito nařízení z roku 1878, které umožnilo studentkám hostovat na českých fakultách pražské univerzity. Česká filozofická fakulta žádosti studentek bez problémů vyhověla, ale česká lékařská fakulta žádost Minervy odmítla. Své stanovisko fakulta odůvodnila s odvoláním na ministerské nařízení ženského studia, které se vztahovalo jen na jednotlivé případy. Žádost Minervistek byla považována za hromadný případ. Za Minervu se postavili jen tři profesori, prof. Janovský, Maydl¹²² a Reinsberg¹²³, příznivé kvótu vyjádřil i Spolek českých mediků, kde pronesl řeč na obhajobu ženského studia Bedřich Honzák, bratr Anny Honzákové, která byla jednou z žadatelek o umožnění studia na lékařské fakultě.

Příznivého stanoviska se dostalo dívkám z německé lékařské fakulty, kde se na jejich obranu postavil profesor anatomie, prof. Dr. Rábl¹²⁴, který byl příznivcem ženského studia a dívkám přislíbil podporu. Anna Honzáková, Růžena Machová a Bohumila Pejgerová nastoupily roku 1896 jako hospitantky na německou lékařskou fakultu, kde setrvaly až do roku 1898, kdy byly vlivem národnostní nepokojů v Praze na přelomu listopadu a prosince 1897, nuceny přestoupit na českou lékařskou fakultu, která své zamítavé stanovisko předcházejícího roku změnila. Medičky však měly stále status hospitantky.

V době přestupu na českou lékařskou fakultu začínala Honzáková třetí rok svého studia. Ještě před tím však musely všechny hospitanty složit zkoušky z fyziky, zoologie, botaniky a mineralogie u příslušných vysokoškolských profesorů. Měly dovoleno vykonat pouze jednu zkoušku bez nároku na opravu.

Studentky v čele s Annou Honzákovou se však nevzdaly možnosti plného zpřístupnění studia ženám, každý rok posílaly do Říšské rady petice, v nichž žádaly o povolení řádného studia ženám a pokaždé se jim dostalo zamítavého stanoviska, „*vzhledem ke stávajícím předpisům na ten čas nemožno vyhověti.*“¹²⁵ Opačného stanoviska se dostalo spolubojovnicím na filozofické fakultě, kdy jim bylo výnosem ministerstva kultu a osvěty z 23. března 1897 umožněno stát se řádnými studentkami.¹²⁶

---

¹²² MUDr. Jaroslav Maydl (1853-1903) – český lékař, zakladatel české chirurgie

¹²³ MUDr. Josef Reinsberg (1844–1930) - rektor Univerzity Karlovy

¹²⁴ Carl Rabl (1853-1917) – rakouský lékař, profesor anatomie na německé lékařské fakultě KFU

¹²⁵ Archiv památníku národního písemnictví. Osobní fond Anna Honzáková. č. 22/76. inv. 93.

¹²⁶ LENDEROVÁ, Žena..., s.441

Medičky nepřestaly „bombardovat Vídeň dalšími žádostmi“¹²⁷ za podpory Minervy, konkrétně Elišky Krásnohorské, která byla Anně ve vzájemné korespondenci oporou a informovala ji o svých plánech, které na podporu studentek chystá. „Nedá mi šlachovitá stagnace záležitosti Vaší pokoje a chytám se, jakmile budu mít trochu kdy, obstarati zas nějaký veřejný „akcent“ pomocí petic spolků ženských.“¹²⁸

Za dosažením svého snu se hospitantky vydaly i do Vídně, kde je vlídně přijal sekční šéf Dr. rytíř Hartl a přislíbil dívkám podporu: „Nebojte se, když jsme vás nechali tak dlouho hospitovati, jest naší vonností umožniti vám dokončiti vašich studií.“¹²⁹ Svůj slib splnil, poté co byl jmenován ministrem vyučování. 3. září 1900 vydal ministerské nařízení v příčině řádného univerzitního studia žen v oboru lékařství a farmacie ve znění: „Děkanům fakult lékařství na universitách se s vyhranou souhlasu professorských sborů dovoluje, aby připouštěly ženy, které vyhoví podmínkám dále uvedeným, po písemné a řádnými doklady opatřené jich žádosti k immatrikulaci, jakož řádné posluchačky lékařství. Pro případ nepřipouštění jest žadatelce volno rekurovati k ministrovi kultu a vyučování. Za podmínky přijetí se platně považují: 1. rakouské státní občanství; 2. úspěšné složení zdejším ministerským nařízením ze den 3. března 1896 číslo 18, blíže označené zkoušky na některém veřejném gymnásii tuzemském,....“¹³⁰ Nařízení se vztahovalo i pro již studující „medičky“, „a dosavadní hospitantky si mohou s předložením dokladů o svém studiu podat žádost o započítání let hospitačních do řádného studia.“¹³¹

Ministerský výnos zároveň obsahoval klauzuli, že bývalým hospitantkám budou započtena léta strávená na univerzitě, dodají-li doklady o docházce na jednotlivých přednáškách u jednotlivých profesorů. Anna Honzáková vzpomíná: „Byl to perný úkol sháněti za celých 5 let potvrzení u všech profesorů, jejichž přednášky jsme navštěvovaly. Neměly jsme jediného dokladu, poněvadž dřívější výnosy přímo zakazoval vydati hospitantkám jakékoliv potvrzení o hospitačních.“¹³²

Do konce monarchie bylo povoleno zpřístupnění jen na farmaceutické fakultě. Vznikem první republiky se otevřela možnost studia dívek na právnické fakultě a od roku

---

¹²⁷ Archiv památníku národního písemnictví. Osobní fond Anna Honzáková. č. 22/76. inv. 93.

¹²⁸ Dopis adresovaný Anna Honzákové dne 22. listopadu 1898. 25-38 č. př. 22/76 dopis od Elišky Krásnohorské.

¹²⁹ HONZÁKOVÁ, Anna. K zápasu o lékařské studium. In *Československé studentky let 1890 – 1930.*, Praha, 1930, s. 72.

¹³⁰ Ženské listy 1900, s. 210.

¹³¹ Tamtéž, s. 210

¹³² Archiv památníku národního písemnictví. Osobní fond Anna Honzáková. č. 22/76. inv. 93.

1920 bylo zpřístupněno studium na Českém vysokém učení technickém. Až roku 1945 získaly možnost studia dívky na fakultě lesnické.¹³³

---

¹³³ LINKOVÁ, Marcela, *Trans/formace: Gender, věda a společnost*. Praha 2007. ISBN 978-80-7330-118-7., s.27.

4 Od promoce k praxi

4.1 První promoce ženy lékaře na Lékařské fakultě Karlo-Ferdinandovi univerzity – Anna Honzáková

Velmi reflektovanou událostí v dobovém tisku¹³⁴ i mezi současníky se stala promoce Anny Honzákové, první ženy lékařky, která ukončila svá studia na Univerzitě Karlo-Ferdinandově, kde obhájila svou disertační práci na téma *Jak chrániti dítě nákazy tuberkulosní*.¹³⁵

4.1.2 Promoční slavnost

Slavnostní povýšení dívky - medičky na ženu - doktora lékařství se konalo v 9 hodin 17. března 1902 a přivedlo do Karolina zástupy přihlížejících, mezi nimiž byly hlavně mladé dívky.

Promoce Anny Honzákové na doktorku všeobecného lékařství byla první promoci na lékařské fakultě v habsburské monarchii a celkově již třetí¹³⁶ dámskou promoci na Karlo-Ferdinandově univerzitě¹³⁷.

Zároveň byl tento oslavný okamžik významným milníkem pro spolek Minerva, neboť právě jeho „*Prvorozenka*“¹³⁸ - Anna Honzáková, byla důkazem Minervy, že ženy patří na vysoké školy i do oborů, které byly dříve zasvěceny pouze mužům. Anna Honzáková symbolizovala ideál dívky dle filosofie „minervistek“ = vždy studovala s vyznamenáním a byla symbolem ženského úsilí o povolení studia žen na univerzitě, respektive na lékařské fakultě.¹³⁹ Spolek Minerva na tomto slavnostním aktu zastupovala Eliška Krásnohorská,

---

¹³⁴ V Ženských listech byla Anna Honzáková oslovoována titulem lékařka veškerého lékařství, avšak Národní listy i ČLČ zůstali u mužského ekvivalentu oslovení a ve svých odezvách na první ženkou promoci na KFU Annu Honzákovou oslovují jako lékař veškerého lékařství.

¹³⁵ LENDEROVÁ a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích*. c. d ,s. 594

¹³⁶ První promovala Anna Baborová, která promovala 17. června 1901 z oboru zoologie; Druhou promovanou dívkou byla Barbora Marie Fabiánová, která promovala z matematiky.

¹³⁷ První dvě promoce se uskutečnily na filozofické fakultě. První promoce ženská promoce se uskutečnila v Karolinu 17. června, promovanou byla Phil. Dr. Marite Baborová a stala se první promovanou doktorkou filozofie. Druhou promovanou ženou na Univerzitě Karlově byla slečně Phil. Dr. Marie Fabianová, promovaná matematicka.

¹³⁸ Označení prvních maturantek Eliškou Krásnohorskou

¹³⁹ NEUDORFLOVÁ, Marie L., *České ženy* s. 134.

předsedkyně spolku Minerva, se svými gymnaziálními svěřenkyněmi.¹⁴⁰ Při promoci byl účasten rektor Karlo-Ferdinandovi univerzity, který při předávání diplomu zdůraznil význam události: „*Jste první žena-doktor lékařství na naší staroslavné univerzitě. Kéž hodnost vaše jest vám odměnou i povzbuzením!*“¹⁴¹

Anna Honzáková při svém slavnostním projevu nezapomněla poděkovat Elišce Krásnohorské, která svou pílí zřídila první ženské gymnázium, a tím umožnila dívkám přípravu k dalšímu studiu. „*Až k branám univerzitním nás dovedla ctihodná práce slečny Krásnohorské. Vybojovati vstup do síní universitních bylo nyní v prvé řadě úkolem nás studentek a tak od té chvíle, kdy maturitní vysvědčení octlo se v našich rukou, začal boj, těžký, únavný, často rozrušující, ale houževnatý, vytrvalý.*“¹⁴² Vyznala předsedkyni Minervy svou vděčnost, vyzdvihla její úsilí v boji o ženské vzdělání, a poukázal, že díky její pílí mohou ženy studovat na univerzitě. Ve své děkovné řeči také vzdala hold univerzitním profesorům, kteří jí umožnili přístup na přednášky i v době, kdy studium na lékařské fakultě nebylo povoleno. Avšak nezapomněla také zmínit komplikace, které provázely její cestu za titulem všeobecné lékařky, zdůraznila především nejistotu, která ji na začátku studia doprovázela, jelikož zprvu působila na fakultě pouze v roli hospitantky bez řádného povolení k posluchačství. Zároveň zdůraznila, že prvotní překážky posílily její charakter.¹⁴³

Úspěch Anny Honzákové byl také zdůrazněn v projevu zástupkyně „minervistek“, studentky Vlasty Vikové: „*Vaše vítězství, jehož jste dobyla svou promoci, není jen vítězstvím vašim, ale nás všech, které studujeme a jimiž jste byla po dlouhá léta své práce milovaným vzorem. Vaše vytrvalá silná vůle, vaše práce i výsledek jej budou nám zářili do dnů i nocí našich studií. Děkujeme vám z celé duše, že ukazujeme nám cíl svým vysoko vztyčeným praporem!*“¹⁴⁴

Oslava vítězství Anny Honzákové byla zpečetěna prstenem, který Anně Honzákové darovala Eliška Krásnohorská.

4.1.2.1. Dětství a studium Anny Honzákové

Anna Honzáková se narodila 16. listopadu 1875 v Kopidlíně jako dcera váženého porodníka a chirurga MUDr. Jana Honzáka. Měla kolem sebe pět dalších sourozenců.

¹⁴⁰ *Národní listy* 18. 3. 1902, r. 42. s. 2.

¹⁴¹ In. *Ženské listy* 1902 r. 30. č. 8 s. 69, + *Národní listy* 18. 3. 1902, r. 42. s. 2.

¹⁴² *Ženské listy*, 1902

¹⁴³ *Ženské listy* 1902 r. 30. č. 8 s. 69.

¹⁴⁴ *Národní listy* 18. 3. 1902, r. 42. s. 2

Nejstarší bratr Bedřich¹⁴⁵, se stal stejně jako jejich otec, lékařem. O dva roky mladší sestra Albína vystudovala filozofii a stala se významnou profesorkou.¹⁴⁶

Rodiče Anny byly velmi otevřeně smýšlející a pro Annu plánovali studium lékařství, nicméně ve Švýcarsku. Anniny studijní plány přerušila časná smrt jejího otce v roce 1889, který zemřel v pouhých 44 letech. Rodina proto byla přinucena se přestěhovat do Prahy. Tehdy se Anna začala vzdávat svého snu, že se stane lékařkou a smířila se s tím, že ji čeká učitelské povolání. V roce 1890 však bylo otevřeno gymnázium Minerva a Anna byla přijata mezi první *Minervistky*, roku 1895 vykonala maturitu s vyznamenáním a začala realizovat svůj sen - být lékařkou

4.1.3. Druhá promovaná lékařka na Lékařské fakultě Karlo-Ferdinandovi univerzity - Růžena Machová

Druhou českou lékařkou, která promovala 21. prosince roku 1903, byla Růžena Machová. Narodila se v Jílovém jako dcera oficiála, ale brzy osiřela. Ve svém rodném městě navštěvovala měšťanskou školu a rozhodla se pro učitelskou dráhu, ale pro nedostatek místa nebyla na český ústav pro vzdělání přijata. Rozhodla se tedy využít nabídky nově otevřeného gymnázia a nechala se zapsat do Minervy. Doufala, že ji studium na nové škole umožní učitelskou maturitu, ale během studia se rozhodla, že se po maturitě v roce 1895 zapíše na lékařskou fakultu, čímž se po boku Anny Honzákové stala průkopnicí studia lékařství u nás.

Růženu během studia provázely značné hmotné potíže, avšak za svou snaživost byla odměněna. Pro svůj mecenášský počín si ji vybral císař František Josef, který ji po zbytek studia finančně podporoval, finanční podporu jí poskytl i mecenáš českých studentek Adolf Brádek.¹⁴⁷

Její promoce již probíhala v tichosti a po boku mužských kolegů. V a v promoční řeči vyjádřila vděčnost Elišce Krásnohorské: „*bez níž by nebylo doktorek českých*“¹⁴⁸ a zároveň úctu k profesorskému sboru na české i německé fakultě.

Promoce Machové byla již osmá promoce odchovanek Minervy. Po promoci ji umožnil stáž na své klinice profesor Emerich Maixner.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ Bedřich Honzák (1870-1933) – působil jako primář v nemocnici v Hradci Králové

¹⁴⁶ UHROVÁ, E., *Lékařkou celým srdcem*, s. 74.

¹⁴⁷ *Ženské listy* 1904, s.22.

¹⁴⁸ *Ženské listy* 1904, s. 22.

¹⁴⁹ Emerich Maixner (1847-1920), český lékař a primář I. interní kliniky.

Tabulka č. 1. Ženy promované před 1. sv. válkou

Pořadí	Lékařka	Datum promoce
1.	Anna Honzáková	17. března 1902
2.	Rosalie Machová	21. prosince 1903
3.	Marie Peigerová	24. března 1904
4.	Eliška Vozábová	18.července 1904
5.	Ludvika Nová	19.prosince 1904
6.	Svatoslava Hornořová	7.června1905
7.	Josefa Puklová	25.května1905
8.	Anna Lankařová	4.červenec 1907
9.	Božena Nevřimalová	19. prosince 1908
10.	Zdeňka Čermáková	16.ledna1909
11.	Jiřina Švihnořová	31. března 1909
12.	Frantička Kynčlová	29. dubna 1910
13.	Štěpánka Líčková	15. prosince 1910
14.	Františka Jíchová	1911
15.	Ludmila Lukářová	5. prosince 1911
16.	Olga Šlechtična Fiřová	1. března1913
17.	Marie Nováková	13. prosince 1913
18.	Aloisie Rubličová	13. prosince 1913
19.	Anna Mecheldová	17. leden 1914
20.	Marie Trýbová	21. března 1914
21.	Drahomíra Bártová	30. dubna 1914
22.	Anděla Rosická	17. července 1914
23.	Blanka Merlová	17. července 1914

4.1.4 Promoční slib za habsburské monarchie:

Spondebis igitur:

1. Primum te huius Universitatis, in qua summum in arte medica gradum ascenderis, piam puerpetuo memoriam habituram, eiusque res ac rationes, quoad poteris, adiuturam.
2. Dein honorem eum, quem in te collaturus sum, intergrum incolumnemque servaturam neque umquam pravis moribus aut vitae infamia commaculaturam.
3. Postremo doctrinam, qua tu nunc polles, cum industria tua culturam tum omnibus incrementis quae progrediente tempore haec ars ceperit, aucturam, usum et facultatem tuam ad salutem et prosperitatem hominum studiose conversuram denique cunctis officiis, quae probum medicum decent, ea qua par est humanitate erga quemcunque functuram esse.

Překlad:

Slíbíte tedy:

1. Především, že budete vždy ve vděčné paměti mít tuto universitu, na níž dosahujete hodnosti doktora veškerého lékařství, a že budete vždy podle svých sil podporovat její snahy a zájmy.
2. Dále, že hodnost, kterou Vám hodlám udělit, zachováte zcela neporušenou, a že ji nikdy neposkvrníte špatnými mravy nebo nečestným životem.
3. Konečně, že budete vědu, kterou jste si osvojila, horlivě pěstovat a že své vědomosti rozhojníte všemi pokroky, kterých postupem času umění to nabude, že budete své umění pečlivě obracet ve prospěch lidstva, že konečně budete vykonávat všechny povinnosti, které řádnému lékaři přísluší, při každém, ať je to kdokoli, s laskavostí, jaká se sluší.¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ JEDLIČKA, Jaroslav. Dějiny lékařství. O ženském studiu na starých univerzitách. K 50. výročí doktorátu MUDr. Elišky Vozábové. In *Časopis lékařů českých*, roč. XCIII., č. 27, Praha, 1954, s. 1182.

4.2. První generace promovovaných žen a jejich profese 1900-1918

Studium na počátku 20. století vtisklo ženám jakési stigma, kterým se lišily od svého okolí. Hledělo se na ně jako na zvláštnost a studované ženy si naopak uvědomovaly výjimečnost svého postavení.

Lékařky první generace, sice dostaly možnost promovat na pražské lékařské fakultě a měly na rozdíl od svých předchůdkyň mnohem snazší cestu, ale stále je čekalo otvírání nových dveří. Každý jejich počin byl bedlivě sledován, ať odbornou veřejností nebo prostým lidem.

I když překonaly překážky, které jim byly kladeny v průběhu studií, stále narážely na předsudky vůči ženské práci, nedůvěru v jejich osobnost. Mnozí nebyli zcela přesvědčeni o lékařčinných schopnostech. „*Ale prosím Vás, co pak může taková ženská dokázati, čemu pak rozumí taková slečinka?*“ *Kdyby Vám něco vážného bylo, určitě byste nešla k lékařce.*¹⁵¹

Žena – lékař byla ve společnosti novým fenoménem, novotou, která si ještě nezasloužila důvěru. Většina pacientů se ženám lékařkám snažila vyhnout, nevěřili v jejich schopnosti, které byly rovnocenné s vědomostmi jejich mužských kolegů,¹⁵² kteří se je snažili v jejich činnostech podpořit a přijímali je na kliniky. Růženě Machové bylo umožněno působit na oční klinice prof. Deyla¹⁵³, Marie Peigerové na klinice vnitřních nemocí prof. Thomayera¹⁵⁴ a Elišce Vozábové a Ludvice Nové bylo umožněno působit na klinice prof. Maixnera.¹⁵⁵

Při svých začátcích se však také setkávaly s nedůvěrou v jejich lékařské schopnosti ze strany úřadů, kdy jim bylo vysloveno odmítavé stanovisko ve věci jmenování na funkci školních lékařů.¹⁵⁶ Odmítavé stanovisko bylo odůvodněno jejich krátkou nemocniční praxí.¹⁵⁷

Na jedné straně se žena lékařka potýkala s nedůvěrou ve svou osobnost a na druhé straně působila jako inspirující bytost, především v dívčích očích, které v lékařkách viděly hrdinky. „*Jednou mě k ní poslal s nějakým vzkazem a já šla ráda, velmi ráda. Tušila jsem a těšila jsem se zároveň, že se mi konečně naskytne dávno vytoužená příležitost pohovořiti si s paní doktorkou, a moje očekávání se splnilo. MUDr. Honzáková se příliš zajímala o*

---

¹⁵¹ Ženské listy 1905, s. 8-10.

¹⁵² Ženské listy 1910, s. 7-10.

¹⁵³ Prof. Jan Deyl (1855-1924) – lékař, oftalmolog

¹⁵⁴ Prof. MUDr. Josef Thomayer (1853-1927) – český lékař a profesor vnitřního lékařství

¹⁵⁵ Ženský svět 1905, s. 69-70.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 71.

¹⁵⁷ O rok později byla první školní lékařkou jmenována Anna Honzáková.

studentky, než aby byla některou, která kni přišla propustila jen s několika suchými větami...já jsem jak všechna zelená mláďata, tehdejší i dnešní vykládala své názory a teorie. ¹⁵⁸

K působení lékařek se v prvních letech po povolení studia vyjádřili kladně i někteří lékaři, kteří měli možnost s první generací českých medicek a posléze lékařek spolupracovat. Dr. Heverhoch ¹⁵⁹ v anketě, která se týkala tématu žen v medicíně, odpověděl: „*Po dlouhém probírání otázky ženské není dnes ani odvaha, ani důkazem hloubky přemýšlení, prohlásím-li já, či někdo jiný, že jsme pro volnost studia vysokoškolského vůbec a stejnou přístupnost jeho ženám i mužům.*“ ¹⁶⁰

Docent Dr. Eduard Babák se vyslovil k vysokoškolsky vzdělaným ženám také velmi pozitivně: „*Bylo by si přát, aby neschopní muži nahrazeni byli znamenitě nadanými ženami v důležitých postaveních na velký prospěch společnosti. Ale nemělo by smyslu, aby se inteligentní nadprodukce obtížila průměrně, nebo dokonce podprůměrně nadanými ženami.*“ ¹⁶¹

4.2.1 Osobní život

Lékařky první české generace věnovaly většinu svého volného času angažovanosti v různých zdravotních spolcích a psaní odborných článků a knih. Převážnou část svého času věnovaly své ordinaci. Rodinný život takřka neměly.

Lékařky si také uvědomovaly, že lékařka není jen léčitel, ale i psycholog a člověk, a aby uzdravily pacienta, tak na něj musí působit lidsky a tím mu obětovat vše ze sebe.

Většina z lékařek se odlišovala od svých současnic, nejen vzhledově, ale i vnitřně. Anna Honzáková toho byla důkazem, „*hned při vstupu na medicínu si nechala ostříhat vlasy a ne z přepychovosti, nýbrž z prosté úvahy, že dlouhé vlasy jsou na překážku konání lékařské praxe.*“ ¹⁶²

Ženy této generace byly považovány za emancipované, mnohé za „mužatky“, což se odvíjelo i v jejich osobním životě. Muži o vzdělané ženy na počátku 20. století nejevili zájem. U převážné většiny lékařek promováných před první světovou válkou narážíme jen na

---

¹⁵⁸ Archiv Památníku národního písemnictví. Osobní fond Anny Honzákové. č.p. 22/76. č. inv. 123

¹⁵⁹ Antonín Heverech (1869-1927) – český psychiatr a neurolog

¹⁶⁰ Ženský svět, 1904. s.260.

¹⁶¹ Ženský svět, 1904 s. 271.

¹⁶² Archiv Památníku národního písemnictví, č.in 99-100 č. př. 22/76. Dr. Matiegová píše ve vzpomínkách na své první osobní setkání s MUDr. Annou Honzákovou.

prameny týkající se jejich pracovního života. Jen málokteré lékařce této generace se podařilo skloubit pracovní nasazení s osobním životem a vytvořit rodinu.

Převážná většina lékařek věnovala svůj volný čas humanitárním, odborným a kulturním činnostem. Braly za svou povinnost šířit vzdělání a angažovaly se při vyučování na středních školách.¹⁶³

Anna Honzáková svůj život zasvětila angažovanosti v mnoha spolcích, soustředila se na emancipační činnost a také se věnovala publikační činnosti. Pomáhala své sestře Albíně Honzákové při výuce na své alma mater – gymnáziu Minerva a hospitovala jí při výuce, její návštěvy byly vždy kvitovány s nadšením: „*Potom přišla jednou k nám do třídy. Gymnázium mělo ještě tehdy svůj zvláštní ráz a bylo spíše sdružením žákyň, vyučujících a jejich příznivců než obyčejnou školou. Občas přicházela do školy některá členka výboru a hospitovala ve vyučovacích hodinách. MUDr. Honzáková byla již univerzitní členkou výboru, a také jednou zašla do primy do hodiny své sestry.*“¹⁶⁴

MUDr. Honzáková svůj vliv uplatňovala i ve spolkové činnosti a angažovala se v Ženské národní radě. Roku 1930 založila Sdružení československých lékařek, jehož byla i předsedkyní¹⁶⁵. Působila ve výboru pro volební právo žen. Věnovala se humanitární činnosti a založila Fond na pomoc chudým, opouštěným a chorým ženám.¹⁶⁶

Angažovanost Anny Honzákové nebyla ojedinělá, její přítelkyně a kolegyně Eliška Vozábová také uplatňovala svůj vliv lékařky a přednášela na školách a vydávala zdravotnické články.

Avšak ne všechny lékařky první generace zasvětily svůj život práci a sociální osvětě, některé lékařky byly vdané. Mezi lékařky, které žily po boku manžela, patřila Ludmila Krajíčková-Nová, která si vzala Akademického malíře Jindřicha Krajíčka. Do manželství také vstoupila MUDr. Amálie Kreidlová, která se stala oční lékařkou a provdala se za prof. Arnolda Jirásku.

Převážná většina lékařek odpromovaných před první světovou válkou se nevdala a převládající část svého života strávila v „celibátu“¹⁶⁷ a oddanosti práci.

---

¹⁶³ Ženský svět 1909, s. 70.

¹⁶⁴ Archiv Památníku národního písemnictví. Osobní fond Anny Honzákové, č. př. 22/76. č. inv. 123.

¹⁶⁵ SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. In *AUC-HUCP*, T. 35, Fasc. 1-2, s. 84.

¹⁶⁶ Archiv Památníku národního písemnictví. Osobní fond Anny Honzákové, č. př. 22/76.. 144-181 č. př. 22/76 - výstřižky

¹⁶⁷ Celibát byl do roku 1918 povinný pro všechny učitelky, a také v něm žila většina studovaných žen.

4.3. Ženy lékařky po roce 1918- 1939

Světová válka ještě urychlila osamostatňovací proces žen, tím že byly okolnostmi nuceny prokázat své schopnosti i v oborech, v nichž dosud nebylo umožněno jejich ženám uplatnění. Válečná situace uspíšila proniknutí žen skoro do všech oborů zaměstnání.

Na jedné straně tísnivé poměry hospodářské, které od žen vyžadovaly zajištění nejn nutnějších životních potřeb. Rychle se rozvíjející postavení žen jako jediných živitelek rodin tam, kde muži padli nebo nemohli – vzdálení na frontě – přispívat na výživu, nutily hledat zaměstnání a obživu i ženy, které doposud neměly potřebu výdělečné práce, která se zdála pro ženu nevhodná nebo alespoň neobvyklá. Na druhé straně odchod mužů z míst, která nutně vyžadovala náhrady a nedostatek schopných pracovních sil, vynutil přijímání žen i na místa, kde byly dosud ženy odmítány.

Výsledky emancipace přinesly ženě mnoho pozitivního, daly jí nejen možnost hmotného zabezpečení – ale též oporu mravní, posílily její sebevědomí a duševní rovnováhu vědomím, že může být užitečným členem společnosti a najít smysl života mimo rodinu. Hospodářský a politický vývoj a plánovitá emancipační činnost postavily ženu do situace, která mnohým může připadat jako sociální vyrovnání obou pohlaví.

Před válkou byly ženy pouštěny do odborných povolání jen výjimečně. Po první světové válce dochází k „invazi“ žen do škol všech druhů, čímž ženy naplnily téměř všechny obory školsky kvalifikované práce.

První republika s sebou přinesla uvolnění a padla mnohá omezení. Vznik demokratického státu, Československé republiky, přinesl spoustu změn, které se odrazily i na lékařském oboru. Na lékařské fakultě po roce 1918 dochází k nárůstu počtu studentů na trojnásobek, počet žen mezi mediky vrostl na více než ¼.¹⁶⁸

Žena lékařka již nebyla „zvláštní úkaz“, během války si vydobyla úctu a postavení. Veřejnost a dobová periodika již nesledovala jejich kariéru krok po kroku, ale vnímala je jako řádné členy společnosti.

Ženy lékařky již neměly problémy se svým uplatněním, působily běžně v nemocnicích a otevíraly si praxe. Muži lékaři je již nevnímali jako konkurenta na poli lékařském, ale lékařky považovali za své kolegyně.

---

¹⁶⁸ HAVRÁNEK, Dějiny UK IV., s. 101.

Mezi lékařkami se v tomto období objevily i první docentky. První docentkou se na pražské univerzitě v oboru dermatovenerologie stala Vlasta Říhová-Knappová (1860 – 1960), o rok později docenturu v témže oboru získala Olga Valentová – Denigerová (1900-1981).¹⁶⁹

Poválečné období je také charakterizováno účastí lékařek v profesních organizacích. V roce 1926 se započala utvářet myšlenka na vznik vlastní organizace. Zpočátku byla lékařkami odmítnuta, protože v ní viděly feministický spolek zaměřený proti kolegům.¹⁷⁰ Nakonec se lékařky roku 1930 domluvily a vzniklo Sdružení československých lékařek, ozn. SLČ. Jejich první předsedkyní byla MUDr. Anna Honzáková, která založení spolku velmi uvítala.

Cílem spolku byla vzájemná podpora lékařek a účast na veřejném životě. Sdružení lékařek také spolupracovalo se Spolkem československých mediků, s nímž v roce 1936 uspořádalo diskusní večer na téma *Žena v medicíně a ženská emancipace*. Zde pronesla projev na oslavu ženské otázky Anna Honzáková, vyzdvihla jméno Boženy Němcové a Elišky Krásnohorské a poděkovala jim za jejich snahy, vždyť bez jejich pomoci by tu dnes lékařky nebyly.¹⁷¹

---

¹⁶⁹ SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. In *AUC-HUCP*, T. 35, Fasc. 1-2, s.85.

¹⁷⁰ Tamtéž., s. 83.

¹⁷¹ Archiv Památníku národního písemnictví. Osobní fond Anny Honzákové, č. př. 22/76. č.inv. 91.

5 Profesionální uplatnění lékařek v letech 1900 - 1939

5.1. Odborná specializace lékařek v období 1900-1939

Petice z roku 1897, kterou vytvořili lékaři v reakci na možný přístup žen k medicíně, vyslovuje přání, aby se ženy věnovaly babictví, tedy oboru gynekologie.¹⁷²

Bylo opravdu skutečností, že se první lékařky věnovaly ryze ženským oborům? Lékařky, které promovaly do roku 1918, již měly mnohem snazší úděl než jejich kolegyně Kecková a Bayerová. V prvních letech však převládaly lékařky, které se specializovaly na ženské nemoci a porodnictví. Ke gynekologii ženy zpočátku táhlo jisté očekávání okolí, v tisku vycházely diskuze na téma, jaký obor je vhodný pro ženy. V časopise *Ženský svět* vyšel článek „*Studium medicíny ze stanoviska matčina*“¹⁷³, který radí budoucím studentkám medicíny, aby si za svůj obor zvolily pediatrii nebo gynekologii, neboť tyto obory jsou pro ženu nejpřirozenější a najde v nich největšího uplatnění.

Kromě gynekologie si první generace lékařek zvolila převážně interní obory, mezi které lze přiřadit neurologii, optiku či dermatologii. Výrazné zastoupení m i stomatologie.

Poválečné období bylo hlavní doménou volby oboru pro lékařky zubního lékařství, následovala interní praxe a v dalších oborech dominovaly ženské obory – pediatrie a gynekologie.¹⁷⁴ V tomto období se již objevily zcela nové obory mezi lékařkami, ftizeologie, dermatovenerologie, ale i veterinární lékařství, které se stále vyučovalo na lékařské fakultě.

Období po první světové válce potvrdilo průnik žen do profesionálního lékařství, ženy si již nevolily obory dle genderového úzu, ale obory, které je zajímaly a mohly v nich nalézt uplatnění.

---

¹⁷² *Ženský svět*, 1897, s. 32.

¹⁷³ *Ženský svět* 1896, s. 204-206.

¹⁷⁴ SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. In *AUC-HUCP*, T. 35, Fasc. 1-2, s.81.

Tabulka č. 2. Oborové rozvrstvení lékařek mezi lety 1902-1939

Lékařský obor	Počet lékařek
Zubní klinika	38
Pediatric	25
Kožní klinika	11
Gynekologie	9
Gerontologie	8
Anatomický ústav	6
I.lékařská klinika	5
Lučba lékařská	5
Neurologie	5
Oční klinika	5
Patologie	5
Psychiatrický ústav	5
Interní lékařství	3
Ústav nemoci novorozenců	3
Bakteriologický ústav	2
Balneologický ústav	2
Histologicko-embriologický ústav	2
Hygiena	2
II. lékařská klinika	2
Kardiologie	2
Ústav TBC	2
Hematologie	1
Chirurgie	1
Laryngologický ústav	1
Lázeňský lékař	1
Mikrobiologie	1
Neuropatologická klinika	1
Neznámo	1
ORL	1
Propedeutická klinika	1
RTG	1
Sociální lékařství	1
Speciální pedagogika	1
Všeobecná biologie	1
Zoologie, veterinární lékařství	1

5.2. Ženy lékařky z publikačního pohledu v letech 1880-1939

Průnik žen-lékařek do lékařského světa se neodehrával jen skrze vysoké školy, posléze kliniky, praxe či v členství v různých lékařských sdružení, ale i některými dalšími projevy.¹⁷⁵

Ženskou emancipaci a následné pronikání žen do vysokoškolských lavic můžeme pozorovat i dle frekvence zpráv, které se na stránkách dobového odborného nebo emancipačního tisku objevovaly

5.2.1 Ženské listy a Ženský svět

Největší pozornost pronikání žen do povolání, která dříve byla určena jen mužům, věnovala periodika zaměřující se na ženy a ženskou realizaci, konkrétně Ženské listy a Ženský svět. Tyto dva časopisy už od roku 1773, respektive od roku 1896 sledovaly studia Anny Bayerové a Bohuslavy Keckové ve Švýcarsku a přinášely zprávy o jejich studijních podmínkách, problémech, ale i úspěších. Zároveň s oběma lékařkami spolupracovaly a umožnily jim otisknout jejich články.

Anna Bayerová do zmíněných periodik přispívala již od počátku studií. První její článek vyšel v roce 1776 v Ženských listech. „*Dopis A. Bayerové*“ informuje o stavu studia medicíny v Evropě i ve světě. Následujícího roku vyšel v témže periodiku její cestovatelský článek „*Procházka Curychem*“,¹⁷⁶ obdobný článek věnovaný přírodopisu Švýcarska vydala Anna roku 1779, „*Výlet do Bernských Alp*“.¹⁷⁷ Tento článek vycházel na pokračování od července do listopadu.

S narůstající odborností Bayerová začala psát i o odbornějších tématech, tedy články, ve kterých se zabývala zdravotní vědou. V článku „*Z memoárů nemluvněte*“¹⁷⁸ upozorňovala čtenářky, jak mají pečovat o potomstvo. Z odborných článků ještě uveřejnila „*O zdraví a jeho významu*“¹⁷⁹ a „*Dívčí zdravotní věda*“,¹⁸⁰ který neinformuje jen o péči o dívčí tělo a odívání, ale také o studijních možnostech dívek a podněcuje čtenářky i k vyššímu vzdělání.

---

¹⁷⁵ SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. In *AUC-HUCP*, T. 35, Fasc. 1-2., s. 85

¹⁷⁶ Ženské listy 1877, s. 105-109

¹⁷⁷ Ženské listy 1879, s. 99- 101; 113-117; 130-133; 146-151; 164-168.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 34-36.

¹⁷⁹ Ženské listy 1882, s. 113-115.

¹⁸⁰ Ženské listy 1883, s. 18-20.; 33-41; 52-55; 70-73; 85-90.

Po dokončení studia již MUDr. Anna Bayerová do redakce Listů přispívala jen sporadicky a její články měly charakter konverzace, kdy ji české ženy žádaly, aby se vrátila zpátky do Čech „*České ženy české lékařce*“ a Anna v odpovědi- „*Česká lékařka českým ženám*“,¹⁸¹ vysvětlovala, proč je její návrat nereálný. Poslední dva články byly otisknuty v roce 1900, respektive v roce 1912 - „*Švýcarská škola pro ošetřovatelky nemocných*“¹⁸² a „*Organisace*“¹⁸³

Bohuslava Kecková se začala publikační činnosti věnovat až po ukončení svých studií a započítí lékařské praxe, články převážně věnovala svému působení v Mostaru, odkud informovala o odborných tématech, ale i místních zvycích a tradicích. Nejrozsáhlejší článek uveřejnila roku 1904, „*Z desetileté lékařské činnosti*“¹⁸⁴, v tomto článku shrnula veškeré své působení z pozice státní lékařky v Bosně.

Devátá promovaná lékařka, MUDr. Božena Nevšimalová, obohacovala jednotlivá vydání Ženských list rubrikou Hygiena, ve které informovala o ženských i dětských nemocech, ale přinášela v nich i zprávy, které se vztahují o duševní hygieně člověka, např. článek „*O nespavosti*“.¹⁸⁵

Ženské listy v letech 1876 - 1917 přinášely články a novinky vztahující se k tématu „boje“ o umožnění studia žen na vysokých školách, ve kterých informovaly o aktuální situaci, ale také o názorech na schopnost žen věnovat se lékařskému povolání. Po roce 1900 se v časopise objevovaly články, které sdělovaly zprávy o českých lékařkách, o jejich praxi a životě. Postupem doby pozornost Ženských listů k tématu žena a medicína utichala, články začínaly mít notizující charakter, až roku 1915 zcela vymizely.

Časopis Ženský svět vycházející v letech 1896-1930 prošel stejnou vývojovou etapou jako Ženské listy, články věnující se otázce studia medicíny a lékařkám vycházely na jeho stránkách od roku 1896-1915, pak už se opět jednalo o krátké zprávy.

Do časopisu Ženský svět přispívaly převážně lékařky, které řadíme do první generace lékařek promujících na pražské univerzitě. Od roku 1903 psala do tohoto časopisu články zaměřující se na zdravotnictví MUDr. Anna Honzáková, první článek věnovala oboru pediatrie, „*Jak chrániti dítě nákazy tuberkulózní*“¹⁸⁶ Od roku 1908 ji v lékařské poradně vystřídala MUDr. Eliška Vozábová s článkem „*Ochrana mateřství*“.¹⁸⁷

---

¹⁸¹ Ženské listy 1889, s. 229-231.

¹⁸² Ženské listy 1900, s. 166-168.

¹⁸³ Ženské listy 1912, s. 18-21.

¹⁸⁴ Ženské listy, 1904, s. 157-160;186-187;205-209;230-233.

¹⁸⁵ Ženské listy, 1912, s. 7-8.

¹⁸⁶ Ženský svět, 1903, s. 59.

¹⁸⁷ Ženský svět, 1908, s. 265-268.

5.2.2 Časopis lékařů českých

České lékařské časopisy, převážně Časopis lékařů českých¹⁸⁸ se otázce povolení studia lékařství ženám věnoval sporadicky. Informace o lékařském studiu a lékařkách se na jeho stránkách objevovaly jako součást krátkých Zpráv a zejména se jednalo jen o informativní články o stavu studia žen v zahraničí, převážně pocházejících ze švýcarských, francouzských i amerických univerzit a seznamovaly odbornou veřejnost o poměru studujících mediček na tamních univerzitách.

Více pozornosti začal ČLČ věnovat „otázkám ženského lékařského vzdělání“ až od roku 1886, kdy se v rakouských kruzích začalo vážně diskutovat o možném umožnění studia dívkám na lékařských fakultách v monarchii, konkrétně na Karlo-Ferdinandově univerzitě. První vlaštovkou, který časopis přinesl, byl článek s mysogyním pohledem na umožnění ženského přístupu ke vzdělání, „O vyšším vychování dívek.“¹⁸⁹ V následujících letech ČLČ na svých stránkách otiskoval převážně neutrální či dokonce podpůrné články v pohledu na otázku povolení studia medicíny ženám. V roce 1895 přinesl článek, „Ženské studium“,¹⁹⁰ potírající stať uveřejněnou Dr. Eduardem Albertem.¹⁹¹

Pozitivně také reagoval na ministerské nařízení, které roku 1900 povolilo ženské studium, „Studium žen.“¹⁹² Je ironií osudu, že tento článek byl položen vedle informace a úmrtí Prof. Dr. Eduarda Alberta, který symbolizoval nejvýraznějšího kritika ženského lékařského studia v monarchii.¹⁹³

V následujících letech informace o ženském studiu medicíny a posléze lékařkách ze stránek časopisu ČLČ postupně utichají, větší pozornosti si ještě zaslouží promoce MUDr. Anny Honzákové.¹⁹⁴ Ve meziválečných letech byly články věnující se studium žen na lékařských a lékařkám už jen sporadické a měly notizující charakter, který je srovnatelný s informacemi o lékařích-mužích (krátké zprávy informující o promociích, otevření praxe či budoucím manželství).

Neodmyslitelnou součástí Časopisu lékařů českých se od roku 1911 staly první články psané lékařkami, v té době vedení časopisu převzal prof. Dr. Rudolf Klimka a Dr. Jan Semerád. Avšak již roku 1903 a 1905 pod vedením prof. Thomayera uveřejnila stať slečna

---

¹⁸⁸ Dále jen ČLČ.

¹⁸⁹ ČLČ 1886, s. 551-554.

¹⁹⁰ ČLČ 1895, s. 592; 695-696

¹⁹¹ „Die Frauen und das Studium der Medizin“ In. LENDEROVÁ a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích*. c. d, s. 445.

¹⁹² ČLČ 1900, s. 987-988.

¹⁹³ ČLČ 1900, s. 987.

¹⁹⁴ ČLČ 1902, s. 235.

MUDr. Marie Peigerová, „*Spontánní výbuchy smíchu při hemiplegii*“, která vyšla i jako brožura ve zvláštních otiscích.¹⁹⁵

První článek uveřejnila MUDr. Marie Benešová, „*K lokální terapii ženské gonorrhoe pyocyanosou*“¹⁹⁶ a druhý článek patřil MUDr. Anně Lankašové, „*Porod při paraplegii*“.¹⁹⁷ Oba tyto články byly zaměřeny na gynekologický obor medicíny. V roce 1917¹⁹⁸ již byly ženám-lékařkám uveřejněny tři články, které se zabývaly obory chirurgie a pneumonologie. Chirurgickou stať uveřejnila MUDr. Stanislava Kovářová, „*Dva případy divertiklu Meckelského v hernii ikacrovan*“¹⁹⁹ a bylo jí umožněno publikovat i v následujícím roce.

Do roku 1926 patřily články lékařek k méně významným a byly spíš řazeny do vedlejších rubrik, ale od roku 1927 s nárůstem počtu článků, které uveřejnily ženy-lékařky, došlo i k vzrůstu jejich důležitosti.

Mezi nejpilnější respondetky ČLČ patřila MUDr. Marie Špringlová, která přispívání do časopisu zahájila již jako medička a od roku 1923 až do roku 1931 ji bylo vydáno osm články z oboru psychiatrie a neurologie, prvním jejím článkem byl „*Případ lokalizované ztuhlosti svalové po letargické encefalitidě*“.²⁰⁰ Druhou nejfrekventovanější přispěvatelkou byla MUDr. Marie Zuckermannová-Zichová, která od roku 1919-1927 uveřejnila 4 články z oboru optiky.

Významnou roli sehrávaly od roku 1925 na stránkách ČLČ články, které vznikaly ve spolupráci s muži-lékaři, první byla spolupráce MUDr. Vladislava Kreisingeka a MUDr. L. Mlčochové „*O operativních léčení a vakcinaci chronických osteomyelitid*“.²⁰¹ Druhým spolupracujícím párem byli MUDr. Vladislav Vančura, v té době se věnující své lékařské praxi, a MUDr. Renata Tatterová = jejich práce se týkala kardiologickému²⁰² oboru.

Z oborového zaměření lze vysledovat, jak se v průběhu narůstajících let rozšiřovala specializace lékařek, v prvních letech byly články převážně věnovány oboru gynekologie, dermatologie a optice. Od roku 1924 díky MUDr. Marie Špringlové a její spolupráci s Prof. MUDr. Otakarem Janotou²⁰³ začíná převažovat neurologie a psychiatrie, kterým bylo za sledované období věnováno 24 článků.

---

¹⁹⁵ Ženské listy, 1905, s. 291.

¹⁹⁶ ČLČ 1911, s. 641-644.

¹⁹⁷ ČLČ 1911, s. 691-697.

¹⁹⁸ Údaje z let 1912-1917 nejsou k dispozici. Tyto ročníky ČLČ byly poskytnuty k digitalizaci.

¹⁹⁹ ČLČ 1919, s. 235-237.

²⁰⁰ ČLČ 1923, s. 511-512.

²⁰¹ ČLČ 1925, s. 281-284.; 335-342.

²⁰² ČLČ 1926, s. 708-714; 745-748.

²⁰³ Prof. MUDr. Otakar Janota (1889-1969) - lékař

Druhé nejpočetnější odvětví reprezentovala interní medicína, která měla od roku 1918 až do roku 1939 v zastoupení 15 článků.

Na složení článků lze vysledovat, jaké obory byly v dané době aktuální a v oblibě u žen-lékařek, především v oboru ftizeologie zabývající se onemocněním tuberkulózy bylo v období let 1922-1934 publikováno 10 článků, a poté tento obor postupně z obsahu ČLČ vymizel.

Publikační činnost lékařek ve sledovaném období dokládá, že lékařky si v letech 1900-1911 získaly své místo na poli lékařském a po první světové válce již byly chápány jako rovné s kolegy - muži.

Tabulka č. 3: Zobrazuje vývoj počtu odborných článků do Časopisu lékařů českých v období let 1911-1939.

Rok	počet článků	Bak	Bio	Der	Dia	End	Epi	Fit	Gyn	Ger	Hem	Hyg	Chi	Imu	Int	Kar	Neo	Neu	Ner	Nep	Onk	Opt	ORL	Pat	Ped	Pne	Psy	Rad	Soc	Ven	Jiné	
1911	2								2																							
1917	3												2													1						
1918	4												1		1											1			1			
1919	7												1		2																	
1921	3												1																			
1922	5							1		1														1								
1923	4		2															2														
1924	3										1					1		1														
1925	3				1								1					1														
1926	8	1		1												1		1		1		1	2									
1927	12		1			1		1							1			4				2										
1928	10			1	1	1		2									3														1	
1929	6							1								1				1		1									1	
1930	6															1		1		1												
1931	15			3	1			1	1					1	1	2	1	2		1					1						1	
1932	11	1				1							2	1	1		2	2				2			1							
1933	12			1			1	3						1	1			1				2	1		1					1		
1934	8	1						1				1			2	2																
1935	6								1							1									2							
1936	11				1	1			1		1		3		3																	
1937	11												1		1	2						1	1		1							
1938	12		1			1	2		1							1	1											1		4		
1939	12		3			1	1		1						2											1				1	2	
Celkově	174	3	8	6	3	6	8	10	8	1	4	1	12	2	15	12	3	16	2	3	3	13	2	1	6	6	8	1	7	3	1	

Legenda k tabulce č. 3.:

Bak – bakteriologie	Ger – gerontologie ²⁰⁴	Neo – neonatologie ²⁰⁵	Pat – patologie
Bio – biochemie	Hem - hematologie ²⁰⁶	Neu – neurologie	Ped – pediatrie
Der - dermatologie	Hyg – hygiena	Ner – neurochirurgie	Pne - pneumonologie ²⁰⁷
Dia – diabetologie	Chi – chirurgie	Nep - neuropsychiatrie	Psy – psychiatrie
End - endokrinologie ²⁰⁸	Imu - imunologie	Onk – onkologie	Rad – radiologie
Epi - epidemiologie	Int – interna	Opt – optika	Soc – sociální lékařství
Fti – ftizeologie ²⁰⁹	Kar – kardiologie	ORL	Ven – venerolog
Gyn - gynekologie			

5.2.3. Vzpomínky

Zajímavé pozornosti se lékařkám dostalo také v memoárech jednotlivých lékařů a později v pamětech lékařek. Nejvíce pozornosti věnuje ženám lékařkám prof. Vondráček²¹⁰, který ve své kouzelné trilogii²¹¹ s humorem svým vlastním, přináší řadu zajímavých glos a medailonků o lékařkách, s kterými měl čest pracovat. V prvním díle, také vzpomíná na začátky svých studií: „V našem ročníku bylo dost medicek, asi 20 – 30. Z nich a z nás několika, kteří jsme nebyli odvedeni, se skládal početně velmi slabý ročník. S despektem se mluví o „válečném doktorátě,“ to jest o doktorátech těch, kteří přišli z fronty a kteří měli co nejdříve ukončit svá studia.“²¹² Jeho nejoblíbenější kolegyní byla Prof. MUDr. Olga Skaličková²¹³, s kterou spolupracoval na mnoha výzkumech, a svá zjištění uveřejňovali v časopise Československá psychiatrie.

²⁰⁴ Gerontologie – věda a lékařská disciplína o stáří.

²⁰⁵ Neonatologie – obor, který se specializuje o nemoci nenarozených dětí a kojenců.

²⁰⁶ Hematologie – lékařský obor zabývající se nemocemi krve.

²⁰⁷ Pneumonologie – lékařský obor zabývající se výzkumem a diagnózou onemocnění plic.

²⁰⁸ Endokrinologie - obor medicíny zabývající se soustavou žláz s vnitřní sekrecí.

²⁰⁹ Ftizeologie – lékařský obor zabývající se léčbou, prevencí onemocnění tuberkulózy.

²¹⁰ Prof. MUDr. Vladimír Vondráček, DrSc. (1895-1978) – přední český psychiatr

²¹¹ VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná (1895 - 1920)*. Praha, 1978. VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař dále vzpomíná (1920 – 1938)*. Praha, 1977. VONDRÁČEK, Vladimír. *Konec vzpomínání (1938 – 1945)*. Praha, 1988.

²¹² VONDRÁČEK, Vl., *Lékař vzpomíná*, s. 249.

²¹³ Prof. MUDr. Olga Skaličková (1906-1969) – přední česká psychiatrička.

Profesor Vondráček také nezapomíná na další významné lékařky, které ho při jeho lékařské kariéře doprovázely. Příkladem je Prof. Eliška Klimková-Deutschová, CSc.²¹⁴, kterou uznával pro její životní osud a výborné znalosti z neuro-psychiatrie.

Dalším autorem vzpomínek²¹⁵ je Prof. MUDr. Jiří Syllaba²¹⁶, jehož ženou byla též lékařka, která však na jeho přání zanechala své praxe a věnovala se domácnosti. Z paměti Jiřího Syllaby je zřejmé, že nebyl přílišný zastánce žen v medicíně.

Množství zajímavých postřehů také zaznamenaly samy lékařky, které ve svých pamětech přiblížily i vzájemný vztah ke kolegům. Vztah ke kolegovi a posléze i manželovi je zaznamenán v pamětech Ludmily Vančurové²¹⁷ a Ludmily Sinkulové²¹⁸. Zejména Ludmila Vančurová²¹⁹ ve svých vzpomínkách přibližuje, jaké vztahy panovaly mezi mediky a medickami: „*V posluchárnách n fakultě jsem většinou sedávali odděleně. Vladislav mezi chlapci, já s děvčaty.*“²²⁰ Její vzpomínky jsou převážně zasvěceny životu s jejím manželem, lékařem a českým spisovatelem Vladislavem Vančurou.²²¹

Ludmila Sinkulová²²² ve svých pamětech přibližuje období druhé světové války, kdy kvůli svému politickému smýšlení sympatizovala s KSČ a v době heydrichiady přišla o svého manžela Václava Sinkule²²³. Po jeho zatčení se musela skrývat a v roce 1942 odjela s pracovním transportem do Německa. Ve svých pamětech se představila jako velice silná a statečná žena, s krásným smyslem pro humor. Když vzpomínala na dobu svého skrývání, zvolila si své poslední jídlo: „*Za kornoutek jahodové bych se upsala čertu, za mističku citrónové, vanilkové a jahodové prodala duši i tělo.*“²²⁴

---

²¹⁴ Prof. Eliška Klimková-Deutschová, Csc., roz. Folkmanová (1906 – 1982) – lékařka židovského původu, prošla Terezínem i Osvětimí; přední česká neuroložka.

²¹⁵ SYLLABA, J. *Vzpomínky a úvahy lékaře*. Praha, 1992.

²¹⁶ Prof. MUDr. Jiří Syllaba, DrSc. (1902-1997) – český lékař.

²¹⁷ VANČUROVÁ, Ludmila. *Dvacet šest krásných let*. Praha, 1974

²¹⁸ SINKULOVÁ, Ludmila. *Byla jsem někdo jiný*. Praha, 1983.

²¹⁹ MUDr. Ludmila Vančurová (1897-1983)- česká lékařka

²²⁰ VANČUROVÁ, L. *Dvacet šest*, s. 34.

²²¹ MUDr. Vladislav Vančura (1891-1942) – český spisovatel, dramatik, filmový režisér a původním povoláním lékař, popraven za heydrichiady.

²²² Doc. MUDr. Ludmila Sinkulová (1910 – 1988) – česká lékařka

²²³ Václav Sinkule (1905-1942) – český komunistický novinář, redaktor Rudého práva, popraven v Mauthausenu.

²²⁴ SINKULOVÁ, Ludmila. c.d., s. 38 – 41.

6. Závěr

„*Studium žen na vysokých školách je přirozený důsledek vývoje kulturního a každý přítel pokroku lidského vůbec musí je uvítati s uspokojením*“²²⁵ Tomáš Garrigue Masaryk.

Období počátku dvacátého století položilo základy pro rovnoprávnost mezi ženou a mužem. Přineslo jim mnohá práva, již jim nebylo bráněno v jakékoliv profesi, získaly právo vyjadřovat se k jakékoliv informaci. Nebyly vylučovány z intelektuálního a politického života a nevydávaly se cestou, která jim byla určena dříve, tedy povolání manželky a matky, ale mohly pracovat jako učitelky, lékařky a po roce 1918 i jako právničky. A právě povolání lékařek jsem zasvětila tuto práci, stalo se jejím ústředním tématem. Medicína v této době zaujala privilegované postavení a stala se garantem vážnosti, a právě do tohoto výlučně mužského prostředí se rozhodly vstoupit ženy.

Na příkladu lékařek jsme mohli sledovat, jak bylo vnímáno a akceptováno pronikání žen do mužského světa. S jakými obavami reflektovali jejich vstup na výlučně mužské odborné pole.

Především jsem se pokusila zachytit diskusi, která byla vyvolána v odborných kruzích, když se ženy rozhodly, že naruší genderový stereotyp a vstoupí na odborné vědecké pole. Hlavní součástí práce se pro mě stal boj žen o umožnění přístupu k univerzitnímu vzdělání. A následně jsem chtěla zachytit průnik žen do lékařského prostředí, jejich profesní, ale i osobní život.

Průkopnicemi v lékařském vzdělání, které se za svým snem vydaly studovat do Švýcarska, se staly Bohuslava Kecková a Anna Bayerová. Svá studia ukončily v Curychu (1880), respektive v Bernu (1881). Obě první české lékařky se posléze snažily, aby jim jejich diplomy byly nostrifikovány v jejich vlasti a mohly zde vykonávat praxi. Bohužel jim to zprvu nebylo umožněno, a tak se opět vydaly do ciziny, aby mohly pracovat ve vystudovaném oboru. Bohuslava Kecková se uchýlila do Bosny, kde se starala o muslimské ženy. Anna Bayerová svou praxi provozovala ve Švýcarsku, a posléze se uchýlila do Prahy, kde se věnovala přednášení.

Přístup na lékařskou fakultu si ženy vydobily v roce 1900 jako řádné studentky, ovšem od roku 1896 jim bylo povoleno navštěvovat univerzitu se statusem hospitantek. První

---

²²⁵ Ženský svět 1904, s. 270

promovanou lékařkou byla v roce 1902 jmenována Anna Honzáková, která se stala symbolem vzdělanosti, ale v prvních letech svého profesního života si nesla určité stigma, které ze sebe díky své vlídnosti a oddanosti povolání sňala. První generace lékařek však měla jen velmi málo společného se svými bezprostředními následovnicemi.

Mnohé jejich následovnice již měly cestu k povolání snazší, bylo jim dovoleno pracovat na klinikách a otevírat si praxe. Mnohé z nich vstupovaly do manželského svazku, který první generaci lékařek nebyl souzen. Do roku 1918 na pražské univerzitě promovalo 61 lékařek.²²⁶

Konec první světové války a následný vznik První republiky s sebou přinesl i příliv uchazeček o lékařské povolání, a proto v následujících letech počet mediček na lékařských fakultách²²⁷ narůstal.

Mnohé lékařky se uplatňovaly nejen v lékařské praxi, ale zároveň se věnovaly osvětové činnosti a psaly články do mnohých neoborných periodik pro laickou veřejnost. Přispívaly do Ženských listů a Ženského světa, do periodik, která se již na počátku ženských snah stala základním informačním zdrojem o jejich boji o univerzitní vzdělání.

Šíří změn v postavení žen lékařek na odborném poli lze vysledovat na jejich publikování do Časopisu lékařů českých, na tomto vzorku je patrné, jak se v období let 1911 – 1939 měnil jejich status v odborném světě, kdy na počátku sledovaného období byl podíl článků minimální, avšak postupem času, především díky jejich schopnostem, počet článků narůstal, až byl znatelný.

Analýza daného vzorku článků, nám také umožňuje vyvodit závěry z volby odbornosti jednotlivých lékařek. Můžeme spatřit znatelné rozdíly na začátku sledovaného období, kdy byla pestrost oborů mizivá, a převážná většina článků se věnovala gynekologii, a na konci období, kdy s nárůstem počtu článků vzrostla i různorodost jednotlivých oborů a specializace.

Osudy prvních lékařek jsou výjimečné. Zrodily se na počátku 20. století, a aniž by měly možnost stavět na základu svých předchůdkyň, dostaly do vínku významné postavení. Díky své síle a odhodlanosti prolomily v medicíně odvěké bariéry, zároveň také obohatily tento obor o lidskost a něžnost. Dovolte mi na konec připsat pár slov ze vzpomínek lékařky Vančurové: „*Vladislav z gruntu měl rád lidi, začal dělit lidstvo na tvory přátelské a na pacienty. Ti vládli mým časem i zájmem a ovlivňovali intenzivně náš rodinný život.*“²²⁸

---

²²⁶ SVOBODNÝ, Petr. Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století. In *AUC-HUCP*, T. 35, Fasc. 1-2, s. 79.

²²⁷ V roce 1919 vznikla lékařská fakulta při Masarykově univerzitě v Brně.

²²⁸ VANČUROVÁ, L., s. 132.

7 Resumé

In my thesis - The complicated way of women for acknowledgement. The women in professional medicine in years 1900-1939 and the reflection of their acceptance in the professional media discursus – I aimed to introduce the phenomena of the penetration of women into the professional medicine.

Mainly, I focused on discussions concerning the concession of women to university studies and to studies of medicine, which took place in the Czech countries in the end of the 19th century and they were connected with the progressive emancipation of women, but with the progressive national emancipation, too.

Very important turning point for my thesis was the year 1900, when women were given the right to study medicine, which they had been trying over the previous decade without any success. Even though they were allowed to attend the lectures at the Faculty of Medicine, they had no chance to be given any university degree. In connection with the first graduation of the woman doctor I introduce the life's career of Anna Honzáková, who was the main leader of the struggle for the allowance of studies of women and she was also the main holder of the effort for woman emancipation at the beginning of the 20th century in Prague and Czech countries.

I concentrated on the professional career of women doctor in other parts of my thesis. I mainly focused on their choice of expertise and their publishing activities in professional press, however I was also interested in their privacy and personal life.

The thesis is divided into four chapters. The main information source was the contemporary press, particularly professional press – *Časopis lékařů českých* and two journals aimed on women - *Ženské listy* and *Ženský svět*. Part of the information source comes from the archival estate of Anna Honzáková in the Museum of Czech Literature.

8 Prameny a literatura

Prameny

Archiv památníku národního písemnictví

Fond: Anna Honzáková, č.22/76, 22/77, 22/78

Časopis lékařů českých (1886-1940)

JEDLIČKA, Jaroslav. Dějiny lékařství. O ženském studiu na starých univerzitách. K 50. výročí doktorátu MUDr. Elišky Vozábové. In *Časopis lékařů českých*, roč. XCIII., č. 27, Praha, 1954, s. 1180 – 1183.

SINKULOVÁ, Ludmila. *Byla jsem někdo jiný*. Praha, 1983.

VANČUROVÁ, Ludmila. *Dvacet šest krásných let*. Praha, 1974.

VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná (1895 - 1920)*. Praha, 1978.

VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař dále vzpomíná (1920 – 1938)*. Praha, 1977.

VONDRÁČEK, Vladimír. *Konec vzpomínání (1938 – 1945)*. Praha, 1988.

SYLLABA, Jiří. *Vzpomínky a úvahy lékaře*. Praha, 1992. ISBN 80-201-0195-0.

Ženské listy (1875-1921)

Ženský svět (1896-1930)

Literatura

BADINTEROVÁ, Elisabeth. *Tudy cesta nevede. Slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*. Praha, 2004. ISBN 80-246-0885-5.

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-241-4.

BOCKOVÁ, Gisela. *Ženy v evropských dějinách*. Praha, 2007. ISBN 80-7106-494-7

BORSKÁ, Ilona. *Doktorka z domu Trubačů*. Praha, 1984.

BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc, 2001. ISBN 80-244-0248-3

BUZKOVÁ, Pavla. *Krise ženskosti. Úvahy*. Praha, 1925.

BUZKOVÁ, Pavla. *Pokrokový názor na ženskou otázku*. Praha 1909.

GRIMANELLI, Périelés. *Ženská otázka na podkladě pozitivistickém*. Praha, 1925.

HAVRÁNEK, Jan - POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV. 1918 – 1990*. Praha, 1998. ISBN 80-7184-539-6.

- HAVRÁNEK, Jan a kolektiv autorů. *Dějiny Univerzity Karlovy. III. 1802 – 1918*. Praha, 1997. ISBN 80-7184-320-2.
- HLAVÁČKOVÁ, Ludmila - SVOBODNÝ, Petr a kolektiv autorů. *Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348-1939*. Díl 1. A-K. 1988, díl 2. L-Ž. 1993, 2.díly, Praha, 1988 – 1993. ISBN 80 – 7066 – 969 – X
- HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. *Pražské špitály a nemocnice*. Praha, 1999. ISBN 80-7106-315-0.
- HONZÁKOVÁ, Anna. *Anna Bayerová 1853-1924, První české lékařka ve Švýcarech*. Praha 1937.
- HONZÁKOVÁ, Albína. *Československé studentky let 1890-1930: almanach na oslavu čtyřicátého výročí založení ženského studia Eliškou Krásnohorskou*. Praha, 1930.
- JAROLÍMEK, Jan. *Úvod do studia lékařství. Učebnice pro lékařské fakulty*. Praha, 1989.
- JANKO, Jan – ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa. *Věda Purkyňovy doby*. Praha, 1988.
- JEDLIČKA, Jaroslav. *Dějiny lékařství. O ženském studiu na starých univerzitách. K 50. výročí doktorátu MUDr. Elišky Vozábové*. In *Časopis lékařů českých*, roč. XCIII., č. 27, Praha, 1954, s. 1182.
- KÁBRT, Jan – VALACH, Vladislav. *Stručný lékařský slovník*. Praha 1979.
- KAFKA, Josef. *350 ženských povolání*. Praha 1916
- KÁŠ, Svatopluk. *Čeští lékaři – spisovatelé*. Olomouc, 2003. ISBN 80-86297-13-6.
- KUZMIN, Michael Nikolajevič. *Vývoj školství a vzdělání v Československu*. Praha, 1981.
- LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha, 1999. ISBN 80-20407-37-5.
- LENDEROVÁ, Milena. *Od porodní bábě k porodní asistenci*. In *Theatrum historiae I*, Pardubice, 2006, s. 129 – 154.
- LENDEROVÁ, Milena a kolektiv autorů. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Nakladatelství LN, Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-988-1.
- LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějiny české každodennosti. Život v 19. století*. Praha, 2011. 978-80-246-1683-4.
- LINKOVÁ, Marcela. *Trans/formace: Gender, věda a společnost*. Praha 2007. ISBN 978-80-7330-118-7.
- NAVRÁTIL, Michal. *Almanach českých lékařů. S podobiznami a 1200 životopisy. Na paměť 50-ti letého jubilea spolku a časopisu lékařů českých*. Praha, 1913.
- NEČAS, Ctibor. *Dr. Bohuslava Kecková, úřední lékařka v Mostaru*, In *Dějiny věd a techniky*, č. 18, 1985, s. 25 – 40.

- NEUDORFLOVÁ, L. Marie, *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999. ISBN 902622-2-8
- PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. Praha, 2004, s. 81. ISBN 80 – 7203-613 -0.
- SLAVÍKOVÁ, Marie. *Almanach. Ženské studium na českých školách středních a vysokých*. Praha, 1917.
- SMĚŘIČKOVÁ, Helena. *První české gymnázium. 1890 – 1990. Sborník ke 100. výročí*. Praha, 1990.
- HLAVÁČOVÁ, Ludmila - SVOBODNÝ, Petr a kolektiv autorů. *Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348-1939*. Díl 1. A-K. 1988, díl 2. L-Ž. 1993, 2.díly, Praha, 1988 – 1993. ISBN 80 – 7066 – 969 – X.
- SVOBODNÝ, Petr - HLAVÁČKOVÁ, Ludmila. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha, 2004. ISBN 80-7254-424-1.
- SVOBODNÝ, Petr. *Důsledky 17. listopadu 1939 pro české lékařské fakulty*, s. 245 – 248, In *Časopis lékařů českých* 133, 1994, č. 8.
- SVOBODNÝ, Petr. *Lékařky v českých zemích v první polovině 20. století*. In *Acta Universitatis Carolinae. Historia Universita Carolinae Pragensis*, Tom XXXV. – Fasc. 1- 2. Praha, 1995, s. 75 – 87.
- ŠIMÁČKOVÁ, Ludmila. *Vynikající ženy mimo rodinný kruh*. Praha, 1872.
- ŠTEMBERKOVÁ, Marie. *Doktorky filozofie a medicíny na pražské univerzitě od r. 1901 do konce první světové války*, In *Documenta Pragensia XIII*, 1996, s. 213 – 234.
- TINKOVÁ, Daniela. *Tělo, věda, stát. Zrození porodnice v osvícenské Evropě*. Praha, 2010. ISBN 978-80-257-0223-9.
- VOKURKA, Martin – HUGO, Jan a kol. *Velký lékařský slovník*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7345-130-1.
- VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla a kol. autorů. *Cesty k samostatnosti Portréty žen v éře modernizace*. Praha, 2010. ISBN 978-80-7286-164-4.

Internetové zdroje:

ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa. *Žena ve vědě v letech 1840 – 1989*. [cit. 10. 4. 2012]. URL: <<http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>>.

URL: < <http://www.lf1.cuni.cz/historie> > [cit. 10. 4. 2012].

9 Seznam obrazových příloh

Obrázek č. 1.: MUDr. Anna Bayerová

Obrázek č. 2.: MUDr. Bohuslava Kecková

Obrázek č. 3.: MUDr. Anna Honzáková

Obrázek č.4.: Vysvědčení Anny Honzákové

Obrázek č. 5: MUDr. Ludmila Vančurová (roz. Tuhá) s rodinou

Obrázek č. 6.: Prof. MUDr. Vladimír Vondráček, DrCs.

Obrázek č.1.: MUDr. Anna Bayerová

Obrázek č.2.: MUDr. Bohuslava Kecková

Obrázek č.5.: MUDr. Ludmila Vančurová (roz. Tuhá) s rodinou.

Obrázek č. 6.: Prof. Mudr. Vladimír Vondráček, DrCs.

10 Příloha - Přepis ministerského nařízení :

Ministerské nařízení v příčině řádného universitního studia žen v obor lékařství a farmacie, vyhlášené dne 15. září 1900:

„Děkanům fakult lékařských na universitách se s výhradou souhlasu professorských sborů dovoluje, aby připouštěly ženy, které vyhoví podmínkám dále uvedeným, po písemné a řádnými doklady opatřené jich žádosti k immatrikulaci, jakož řádné posluchačky lékařství. Pro případ nepřipuštění jest žadatelce volno rekurovati k ministrovi kultu a vyučování. Za podmínky přijetí se platně považují:

1. rakouské státní občanství.
2. úspěšné složení zdejších ministerským nařízením ze dne 9. března 1896, M.V. BL číslo 18, blíže označené zkoušky (zkoušky zralosti) na některém veřejném gymnasiu tuzemském, aneb takovém cizozemském, které ministr kultu a vyučování uzná jako rovnocenné, i v posléze uvedeném případě musí zkouška zralosti býti odbyta v běhu aspoň osmnáctého roku života. Předpisům, které jsou v platnosti pro immatrikulaci jakož i pro inskripci řádných posluchačů, bud'ěž podrobeny i posluchačky.

Jestliže tyto immatrikulované ženy na základě svých studií chtějí dosíci stupně doktora veškerého lékařství, jest jim k dosažení absolutoria zachovávatí předeepsaný chod studia. Výjimkou mohou při tom týmže způsobem jako u studentů jednotlivé přednášky neb semestry, které ženy navštěvovaly na tuzemských neb cizozemských fakultách ministrem kultu a vyučování po vyslechnutí professorského kolegia býti připočteny. K nabytí diplomu doktorského a spojeného s ním oprávněním ku provozování veškerých odvětví praxe lékařské dle výměru pro případ ten daných zvláštních ustanovení, jest kandidátkám, vykážícím se předeepsanými doklady, podrobiti se přísným zkouškám dle platného lékařského řádu rigorosního. Min. nařízení ze den 10. března 1896, vztahující sena nostrifikaci doktorských diplomů lékařských, ženami v cizině nabytých, tímto nařízením dotčeno není. Toto nařízení vstupuje v platnost rokem studijním 1900/1901.²²⁹

---

²²⁹ Ženské listy, 1900. s. 209-210.